

Malmö högskola

Lärande och samhälle

Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Grundutbildningens betydelse för specialpedagogers perspektiv på det specialpedagogiska uppdraget

*How SENCOs' teacher training backgrounds affect how they perceive their
role within Special Needs Education*

Petra

Longhurst Klang

Specialpedagogexamen 90 hp

Slutseminarium 2016-05-24

Examinator: Olof Sandgren

Handledare: Anna Henningsson Yousif

ABSTRACT

Longhurst Klang, Petra (2016) Grundutbildningens betydelse för specialpedagogers perspektiv på det specialpedagogiska uppdraget. (How SENCO's teacher training backgrounds affect how they perceive their role within Special Needs Education)

Specialpedagogprogrammet, Lärande och samhälle, Skolutveckling och ledarskap, Malmö högskola.

Bakgrund

Varför söks det specialpedagoger med specifika grundutbildningar när specialpedagoger inte har i uppdrag att undervisa? Under utbildningen till specialpedagog får studenter höra att specialpedagoger ska kunna arbeta i alla stadier, ändå söks det specialpedagoger med särskilda grundutbildningar till de olika skolformerna.

Syfte och preciserade frågeställningar

Studien undersöker hur specialpedagoger i de olika skolsystemen, förskola, grundskola och gymnasieskola uppfattar sitt uppdrag. Har grundutbildningen till lärare någon betydelse för hur man förstår och hanterar sitt specialpedagogiska uppdrag.

De preciserade frågeställningarna är:

* Vilka likheter och skillnader finns det gällande tre specialpedagogers uppdrag i de olika skolformerna förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

* Vilken betydelse har grundutbildningen för specialpedagogernas syn på sitt uppdrag och hur de utför det?

Teori

Studien utgår ifrån Etienne Wengers teori om delaktighet, praktik och identitet som han kallar communities of practice. Studien undersöker hur de olika specialpedagogernas gemenskap ser ut. Kan man finnas i en gemenskap fastän man inte deltar i samma praktik?

Metod

Studiens syfte är att belysa tre specialpedagogers tankar och åsikter samt att undersöka hur deras uppdrag ser ut i de olika skolformerna. Därför används en kvalitativ metod med halvstrukturerade

intervjuer. För att få en djupare inblick i specialpedagogernas vardag genomfördes skuggningar på tre specialpedagogers respektive arbetsplatser.

Resultat

Studien visar att det finns många gemensamma nämnare mellan specialpedagogernas arbetsuppgifter på de olika stadierna. Det finns ett värde och trygghet i att stanna inom samma skolform i vilken grundutbildningen genomfördes. Främst tack vare den legitimitet man får som specialpedagog från de andra pedagogerna, om man har samma bakgrund. Att förstå de informella reglerna inom skolformerna är också av värde för specialpedagogerna i studien. Utöver legitimitet framkommer det även att erfarenhet, utbildning och kunskap spelar stor roll i hur specialpedagoger hanterar sitt uppdrag. Alla tre specialpedagoger i studien kan se värdet i att söka sig till andra skolformer än den man kommer ifrån. Studien visar också att de tre specialpedagogerna ofta ägnar sig åt handledning, men att handledningen oftast är rådgivande. Den handledningsmetod som specialpedagogerna utbildades i förekommer mer sällan.. Wengers begrepp reifikation, vilket betyder att göra ett begrepp eller fenomen till ett ting, ett objekt, visar sig tydligt i hur specialpedagogerna möter och hanterar olika specialpedagogiska begrepp som t.ex. barn i behov av särskilt stöd. Reifikationen av begreppet barn i behov av särskilt stöd kan ge en delaktighet och en tillhörighet i gemenskapen som yrket specialpedagog innebär.

Specialpedagogiska implikationer

Studien visar att specialpedagoger sätter utbildning och erfarenheter främst. Utbildningen till specialpedagog är inte tillräcklig för att kunna möta verksamheternas krav, menar specialpedagogerna i studien. Det finns ett stort värde i att utmana de studerande till att se andra verksamheter utöver den egna och att möta specialpedagoger från olika verksamheter.

Nyckelord: Etienne Wenger, grundutbildning, skuggning, specialpedagog, specialpedagogik

Förord

Jag vill börja med att rikta ett stort tack till de tre specialpedagogerna i studien som tog sig tid att träffa mig. Utan er hade denna studien aldrig blivit av. Stort tack även till min handledare Anna Henningsson Yousif. Din entusiasm och uppmuntran fick mig att tro på mig själv och inse att detta arbete verkligen var genomförbart och intressant.

Avslutningsvis vill jag tacka min dotter Julia och min man Mark för ert stora tålamod med mig under detta arbete.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. BAKGRUND	10
2. SYFTE	11
2.1 PRECISERADE FRÅGESTÄLLNINGAR	11
2.2 CENTRALA BEGREPP	11
2.2.1 Specialpedagog	11
2.2.2 Barn i behov av särskilt stöd	12
2.2.3Handledning	13
3. TIDIGARE FORSKNING	14
4. TEORETISKA PERSPEKTIV	20
5. METOD	23
5.1 KVALITATIV FORSKNING/HALVSTRUKTURERADE INTERVJUER	23
5.2 SKUGGNING	24
5.3 URVALSGRUPP	24
5.4 GENOMFÖRANDE	25
5.5 BEARBETNING	26
5.6 ETISKA PERSPEKTIV	26
5.6.1 Tillförlitlighet och trovärdighet	27
6. RESULTAT	28
6.1 ANNA, SPECIALPEDAGOG I GRUNDSKOLAN ÅRS 4-9	28
6.1.1 Reflektion	30
6.1.2 Synen på uppdraget specialpedagog	30
6.1.3 Barn i behov av särskilt stöd	31
6.1.4 Samtal	32
6.1.5 Organisatoriska frågor	32
6.1.6 Grundutbildningens betydelse	32
6.1.7 Delanalys och diskussion	33
6.2 CARIN, SPECIALPEDAGOG INOM FÖRSKOLAN	34
6.2.1 Reflektion	35
6.2.2 Synen på uppdraget specialpedagog	36

6.2.3 Barn i behov av särskilt stöd	37
6.2.4 Samtal	38
6.2.5 Organisatoriska frågor	38
6.2.6 Grundutbildningens betydelse	38
6.2.7 Delanalys och diskussion	39
6.3 BENGT, SPECIALPEDAGOG INOM GYMNASIESKOLAN	40
6.3.1 Reflektion	41
6.3.2 Synen på uppdraget specialpedagog	42
6.3.3 Samtal	43
6.3.4 Organisatoriska frågor	43
6.3.5 Grundutbildningens betydelse	43
6.3.6 Delanalys och diskussion	45
7. AVSLUTANDE ANALYS OCH DISKUSSION	47
7.1 SPECIALPEDAGOGENS UPPDRAG	47
7.2 GRUNDUTBILDNINGENS BETYDELSE	50
7.3 SPECIALPEDAGOGISKA IMPLIKATIONER	53
7.4 METOD DISKUSSION	53
7.4.1 Skuggning	53
7.5 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	54
REFERENSER	55
BILAGOR	58

1. Bakgrund

Det sades att utbildningen till specialpedagog inte är en färdighetsutbildning i föreläsningssalen den där första dagen på specialpedagogutbildningen. Det sades även att som specialpedagog ska vi kunna arbeta i alla stadier oberoende av grundutbildning. Vi skulle kunna vara verksamma på alla stadier i utbildningssystemet, eftersom utbildningen är övergripande. Däremot måste vi vara beredda på att platsannonser kan utformas med att en viss grundutbildning eftersöks. Jag kände en förhoppning och tillförsikt att utbildningen skulle bredda mina möjligheter till att söka mig utanför min egen trygghetszon, som i mitt fall är förskolan. Under åren som passerat sedan den första introduktionen, har jag ofta tittat på platsannonser och jag har upptäckt att det snarare är regel än undantag att det söks specialpedagoger till den skolformen de har sin grundlärarutbildning i. Jag har samtalat med andra blivande specialpedagoger som också uttrycker oro och besvikelse över hur platsannonser utformas. Jag har till och med hört en rektor uttala att jag inte kommer att ha behörighet att arbeta någon annanstans än i förskolan som specialpedagog. Jag blev därför nyfiken på vad specialpedagogens uppdrag är på de olika stadierna. Vi har samma påbyggnadsutbildning oberoende av grundutbildning. Om nu inte specialpedagogen ska arbeta med ämneskunskaper, vad är det då som skiljer arbetet åt i de olika stadierna? Varför söks det specialpedagoger med grundskollärarytbildning och så vidare? Finns det likheter eller är skillnaderna så stora att det är motiverat att lägga tyngdpunkt på grundutbildningen? Vilka perspektiv är viktiga att ha som specialpedagog i de olika stadierna och vad gör en specialpedagog i de olika stadierna?

2. Syfte

Syftet med min studie är att undersöka hur tre specialpedagoger ser på sitt uppdrag och hur de arbetar i de olika skolformerna förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Studien tittar på hur de olika specialpedagogerna arbetar och beskriver sitt uppdrag, hur stor betydelse grundutbildningen har för dem i sina respektive uppdrag, samt vad begreppet *barn i behov av särskilt stöd* betyder för dem.

2.1 Preciserade frågeställningar

Vilka likheter och skillnader finns det gällande tre specialpedagogers uppdrag i de olika skolformerna förskolan, grundskolan och gymnasieskolan?

Vilken betydelse har grundutbildningen för specialpedagogernas syn på sitt uppdrag och hur de utför det?

2.2 Centrala begrepp

De centrala begrepp jag behandlar i detta kapitel är *specialpedagog* och dennes uppdrag, *barn i behov av särskilt stöd* samt *handledning*. Jag har utgått ifrån olika styrdokument såsom läroplaner för skolväsendet och skollagen för att hitta definitioner på begreppet barn i behov av särskilt stöd. Jag har även undersökt hur Socialstyrelsen beskriver begreppet. För att beskriva specialpedagogen, har jag läst examensordningen och hur Malmö högskola beskriver yrket.

2.2.1 Specialpedagog

Enligt examensordningen för specialpedagogexamen SFS 2007:638 skall studenten:

- visa förmåga att kritiskt och självständigt identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer,
- visa förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå,

- visa förmåga att utforma och delta i arbetet med att genomföra åtgärdsprogram i samverkan med berörda aktörer samt förmåga att stödja barn och elever och utveckla verksamhetens lärmiljöer,
- visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda, och
- visa förmåga att självständigt genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla barn och elever.

I Malmö Högskolas beskrivning av yrket specialpedagog står det följande:

Som specialpedagog får du ta ett övergripande ansvar för det specialpedagogiska arbetet i verksamheten. Du arbetar nära ledningen med skolutveckling, uppföljning och utvärdering. Att arbeta med kvalitetsutveckling för att garantera en likvärdig utbildning för alla barn och elever blir en central uppgift för dig. Du har en viktig roll som den som kan ge stöd och råd till skolledning och lärare i deras arbete. Som specialpedagog kan du komma att arbeta i många olika pedagogiska miljöer. Du förväntas samarbeta med speciallärare, elevhälsan och andra aktörer i förskolan/skolan, i syfte att gemensamt utveckla goda lärandemiljöer. (Malmö högskola, 2016)

Samt att behörighetskraven för att läsa till specialpedagog är:

Grundlärarexamen, ämneslärarexamen, yrkeslärarexamen, förskollärarexamen eller motsvarande äldre examen. Minst tre års yrkeserfarenhet från förskola, förskoleklass, skola eller andra relevanta verksamhetsområden efter grundläggande lärarutbildning. (Malmö högskola, 2016)

När jag fortsättningsvis använder mig av begreppet grundutbildning menar jag mina informanternas tidigare utbildningar till lärare.

2.2.2. Barn i behov av särskilt stöd

Barn i behov av särskilt stöd avser de barn i förskolan och skolan som av olika anledningar behöver mer stöd än andra för att lära och utvecklas. Detta stöd kan vara permanent eller tillfälligt.

Enligt Socialstyrelsens §16 handlar *barn som behöver särskilt stöd* om:

Barn med funktionshinder av olika svårighetsgrad, t.ex. rörelsehinder, utvecklingsstörning, hörsel- eller synskador, är en förhållandevis liten del av samtliga barn med behov av särskilt stöd. En betydligt större grupp utgörs av de barn som har mer diffusa och svårtolkade problem. Det kan gälla barn med olika typer av lättare funktionsstörningar och utvecklingsavvikelser med biologisk grund, exempelvis koncentrationssvårigheter och motorisk-perceptuella svårigheter,

eller barn med språk- och talsvårigheter. Det kan också gälla barn med känslomässiga och/eller psykosociala svårigheter samt barn som far illa (Socialstyrelsen, 1995:2, s. 49).

I läroplan för förskolan Lpfö 98 Reviderad 2010 står det att:

Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt (Skolverket, 2011a, s. 5).

I både läroplanen för grundskolan (Skolverket, 2011b) och gymnasieskolan (Skolverket, 2011c) går det att läsa att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla samt att skolan har ett särskilt ansvar för elever med funktionsnedsättning.

Enligt skollagen (SFS 2010:800) 4§ står det:

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Styrdokumentet för svensk förskola och skola säger inget specifikt om specialpedagogens uppdrag och yrkesroll. De skriver om specialpedagogiska insatser, om likvärdighet och att alla som arbetar i skolan och förskolan ska uppmärksamma och stödja barn och elever i behov av särskilt stöd. Examensförordningen talar om begrepp som *färdighet* och *förmåga*, *värderingsförmåga* och *förhållningssätt* som ett antal mål som ska uppfyllas för att erhålla examen.

2.2.3 Handledning

Handledning i grupp eller individuellt är en metod som används för att ta tillvara och utveckla kompetens hos pedagoger. Grupphandledning kan vara ett viktigt redskap i kompetensutveckling hos pedagoger. Syftet med handledning är inte att lösa problem, utan målet är att pedagoger ska lära av varandra och utveckla sin profession (Gjems, 1997).

När jag nämner handledning i texten är det denna metod jag syftar till.

3. Tidigare forskning

Jag har letat efter forskning som beskriver specialpedagogens roll utifrån andras synvinkel och forskning kring hur specialpedagogen ser på sitt uppdrag. Jag har sökt i litteratur och i olika forskningsrapporter och jag har hittat en del gemensamma faktorer kring hur specialpedagogen uppfattas, både inom den nationella och internationella forskningen. Forskning kring grundutbildningens betydelse har varit svårare att hitta.

Varför väljer vi att utbilda oss till specialpedagoger? Malmgren Hansen (2002) beskriver i sin avhandling tretton personers upplevelser av att utbildas till specialpedagoger och hur deras ambitioner med yrkesrollen har varit att verka för förändringar. Specialpedagogerna i avhandlingen beskriver sin starka ”vilja att gå utbildningen” (s. 67) och att de har en drivkraft till att lära sig mera. Deras motiv till att utbilda sig till specialpedagoger har bland annat varit att de kommit i kontakt med barn och ungdomar som behöver extra stöd och vill ha mer kunskap för att kunna hjälpa dem.

Lansheim (2010) har gjort en studie som syftar till att försöka förstå vad det innebär att utbilda sig till specialpedagog genom att undersöka hur specialpedagoger, dels under utbildningstiden och senare under sin första tid ute på fältet, uppfattar och förstår det specialpedagogiska uppdraget. Studien visar på att det bland studerande råder en viss osäkerhet kring vad uppdraget som specialpedagog innebär. Tolkningen av uppdraget sker i stort sett i ljuset av de referensramar som finns. De specialpedagoger som de studerande har mött tidigare i sin verksamhet präglar de studerandes syn på det specialpedagogiska uppdraget. Lansheim (2010) skriver att de specialpedagoger med förskolläraryt utbildning i grunden oftare ägnar sig åt handledning jämfört med specialpedagoger med annan grundutbildning. Förskolläraryt utbildningen anses även, av de som har bakgrund i förskolan, ligga närmare i synsätt till specialpedagogutbildningen. I studien framkommer det dock att talet om specialpedagogik ofta hänvisas till specialundervisning i syfte att göra gott och hjälpa eleven. En majoritet av de studerande i studien uttrycker en strävan efter att hjälpa elever och barn som har det svårt som en övervägande anledning till att vilja studera till specialpedagog.

I en artikel av von Ahlefeld Nissers (2013) belyses olika föreställningar kring specialpedagoger och speciallärares roller och uppdrag, samt att förstå varför dessa finns. von Ahlefeld Nisser (2013) talar om hur specialpedagoger i förskola och grundskola uppfattar att en del av uppdraget är att utveckla lärmiljöer, att vara del i arbetet kring likvärdighet och att bevaka att detta arbetet sker. Förebyggande arbete ses också som ett viktigt uppdrag. Som förebyggande arbete ses också uppdraget att vara en kvalificerad samtalspartner. Deltagarna i von Ahlefeld Nissers (2013) studie menar att detta skulle kunna vara att delta i kvalificerade samtal med ledningen men att detta görs för sällan. Däremot menar vissa deltagare att de spontana samtalen som förs i korridorer eller lärarrum kan vara kvalificerade medan andra menar att sådana samtal ska vara schemalagda och med ett tydligt mandat för specialpedagogen att leda dessa. Vidare i undersökningen kan man läsa att uppdraget som specialpedagog bäst genomförs genom att vara nära verksamheten. Ett sätt kan vara att finnas i förskola och skola varje dag för att kunna göra spontana och snabba insatser, menar von Ahlefeld Nisser (2013). Ett annat sätt att vara nära verksamheten kan vara att vara centralt placerad i en enhet och att göra utredningar och observationer samt att föra samtal på olika nivåer.

I Malmgren Hansens avhandling (2002) berättas det om vilka arbetsuppgifter specialpedagogerna i studien har. Drivkraften hos Malmgren Hansens specialpedagoger ligger i kontakten och intresset för barn och elever. Även Lansheims (2010) studie visar liknande resultat, att specialpedagogerna känner sig mest nöjda med sin arbetssituation när insatser sker nära eleverna. Vidare arbetar specialpedagogerna i Malmgren Hansens (2002) studie med undervisning av enskilda elever, stöd i klasser, handledning, konferenser, föräldrasamtal, kartläggningar och upprättande av åtgärdsprogram. Uppfattningen hos specialpedagogerna i denna studie är att en viktig del av uppdraget är att bevaka att planer för elever genomförs, att de företräder och försvarar elevens rättigheter i skolstrukturen. Vidare framgår det att specialpedagogerna förväntas ha en stor portion flexibilitet. Det beskrivs att specialpedagoger efterfrågas vid akuta situationer men att de bedömer att detta skulle ha kunnat tillgodoses av vilken vuxen som helst inom skolan. Konsekvenserna av detta blir att de elever som har konstaterade behov får stå tillbaka för akuta eller oplanerade händelser i skolan. Specialpedagogerna upplever även en förväntan på dem att de ska klara av "praktiska pedagogiska uppgifter" (s. 84) som ingen tidigare klarar av. Det kan röra sig om att hjälpa elever att klara av kunskapsmål i skolan.

Liknande arbetsuppgifter kan man se på det internationella planet. Enligt Tissot (2013) har specialpedagoger (Special Educational Needs Coordinators, SENCOs) i England följande arbetsuppgifter:

1. Övervaka den dagliga specialpedagogiska verksamhet.
2. Samordna åtgärder för barn i behov av särskilt stöd.
3. Samarbeta med och handleda lärare.
4. Leder resurspersonalen.
5. Dokumentation av alla elever i behov av särskilt stöd.
6. Samarbeta med föräldrarna till barn i behov av särskilt stöd.
7. Delta i utbildning av personal.
8. Samarbeta med externa aktörer som psykologer, läkare, sociala myndigheter och andra frivilliga.

(min översättning, s. 34)

Tre teman visar sig i texten, specialpedagogen har ansvar för: hantera resurser, handleda och utbilda personal, samt att vara en försvarare för elever i behov av särskilt stöd. Tissots undersökning fokuserar på visionen om hur specialpedagogens roll skulle utformas kontra hur specialpedagoger ute på fältet upplever sin roll och sitt uppdrag. I relation till Malmgren Hansens (2002) specialpedagogers upplevelser av att elever i behov av särskilt stöd får stå tillbaka till förmån av mer akuta åtgärder, menar Tissot att SENCO's i England också behöver ha en stark ledarroll för att kunna företräda elever i behov av särskilt stöd framför andra krav och prioriteringar.

Lindqvist och Holmström Wirf (2016) beskriver att arbetet som specialpedagog kan vara att samverka genom samtal. Det är samtal med lärare, elever, föräldrar, rektorer, kuratorer, psykologer, skolsköterskor, andra specialpedagoger, myndigheter och assistenter. De menar att samtalet är ett viktigt verktyg för att kunna påverka, skaffa legitimitet och verka för förändring. Specialpedagoger behöver kunna leda pedagogiska diskussioner och för att kunna genomföra detta måste specialpedagogen utveckla förtroendefulla relationer med lärarkollegor. Arbetet som specialpedagog innebär också att kunna förstå olika perspektiv, se och sammanföra olika bilder, samt att kunna sätta sig in i någon annans perspektiv. Genom ständiga processorienterade samtal kan specialpedagogen vända attityder och våga säga sådant som kanske inte annars hade blivit sagt.

Som specialpedagog använder man sig av olika verktyg för att identifiera undervisningens möjligheter och begränsningar. Observationer är en metod som, i samband med kartläggningar eller utredningar, kräver förmåga att sätta sig in någon annans situation, samt att kunna inta olika perspektiv (Samuelsson, 2016). Samuelsson menar också att för att kunna problematisera och sätta ord på hur komplex undervisning kan vara behövs det kunskap och förmåga att använda forskning, vetenskapliga begrepp och teorier såväl som beprövad erfarenhet.

I en studie gjord i England av Cowne (2005) avseende vad specialpedagoger anser vad deras uppdrag är, visar det sig att en majoritet av specialpedagogerna i studien anser att handledning är ett centralt verktyg för dem. Vidare anser specialpedagogerna att viss undervisning ger dem trovärdighet bland de andra lärarna, samt som ett sätt att se barns olika behov. Något som har utvecklats över tid är däremot synen på att specialpedagogen ska ta en stor roll i skolutvecklingsfrågor. Den moderna specialpedagogen ska vara en ”master of many trades” (s. 67) och detta kräver kunskap, skicklighet och självförtroende. Utbildning är viktig, men erfarenhet, tillsammans med stöd från skolledning, är väsentlig, menar Cowne. Vidare visar undersökningen att värdet i att kunna samtala och samarbeta med andra specialpedagoger ger stora utvecklingsmöjligheter.

Just utbildning och den legitimitet det innebär för rollen som specialpedagog tar Lansheim (2010) upp i sin studie. De blivande specialpedagogerna uttrycker en insikt över att vidareutbildning kommer att krävas efter utbildningen till specialpedagog för att hålla sig uppdaterad kring ny forskning och olika metoder.

Rosen-Webb (2011) undersöker i sin artikel hur nio specialpedagoger i England identifierar sig och sitt uppdrag. I artikeln beskrivs och bekräftas rollen som SENCO att vara någon som kan ta fyra beskrivna rollerna: försvararen, räddaren, den inlyssnande och den samarbetande. Vidare sammanfattas rollen som en lärare/ledare/praktiker med en god analytisk förmåga som kan balansera ’on the job’ aktiviteter, som tänker strategiskt och planerar proaktivt samt agerar som en ”brandsläckare”.

I en ny heltäckande enkätstudie av Göransson, Lindqvist, Klang, Magnusson och Nilholm (2015) undersöks specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning. Under våren 2012 skickades

via Statistiska Centralbyrån (SCB) en enkät till alla som tagit svensk specialpedagog- eller speciallärarexamen enligt 2001, 2007 och 2008 års examensordningar (4 252 personer). Enkäten besvarades av 3190 personer, det vill säga 75 procent av totalpopulationen. Studien visar att specialpedagoger inom förskolan ägnar mest enskild tid åt konsultation, rådgivning eller kvalificerade samtal med lärarlag. Vanligt är även att de arbetar med utredningar, arbete med åtgärdsprogram, dokumentation samt samverkan med vårdnadshavare, skolledning och externa aktörer. I grundskolan ägnar specialpedagoger ungefär hälften av sin tid till specialundervisning av elever. Resten av tiden ägnas åt olika typer av samverkan med vårdnadshavare, skolledning och elevhälsan samt åt utredningar, åtgärdsprogram och dokumentation. Rådgivning och samtal förekommer också. Specialpedagoger i gymnasiet har liknande uppgifter som de i grundskolan förutom att enskild undervisning eller undervisning i mindre grupper inte är så vanligt. Detta är däremot den enda del inom skolväsendet där kvalificerade samtal med elever är vanligt. Vanligast är dock att lägga mest enskild tid på utredningar, åtgärdsprogram och dokumentation. Studien visar också vilken grundutbildning specialpedagogerna i de olika skolformerna har. Enligt resultaten är det endast drygt hälften av de som arbetar som specialpedagog i grundskolan som har grundskollärautbildning som grundutbildning. I gymnasiet har 36-46% grundskollärautbildning och 7-8% förskollärautbildning som grund. På förskolan däremot är det en klar majoritet, tre fjärdedelar, som har förskollärautbildning som grundutbildning.

Lansheims (2010) studie visar att de studerande i undersökningen som har förskolläro- eller fritidspedagog utbildning, oroas över att det oftast söks specialpedagoger med grundskollärautbildning eftersom det eftersöks kompetens i läs-och skrivinläring. De menar att de kan tillföra mycket i sådan verksamhet men förstår att ett kommande uppdrag i grundskolan innebär just arbete med läs-och skrivinläring.

I en övervägande del av den forskning jag har läst, framkommer det att handledning är en stor del av specialpedagogens uppdrag. Göransson m.fl (2015) visar dock att det finns andra yrkeskategorier som kan göra anspråk på handledningsrollen, exempelvis kuratorer och psykologer.

I Lindqvists avhandling (2013), är syftet att öka kunskapen kring olika yrkesgruppers syn på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd. Ett tydligt mönster visar sig kring vad olika yrkesgrupper, lärare, ämneslärare, förskollärare, barnskötare, assistenter och rektorer, i skolan och förskolan anser är

specialpedagogens viktigaste uppgift. Bland lärare och ämneslärare är den övervägande uppfattningen att specialpedagogen ska arbeta individuellt med eleverna, medan förskollärarna anser att både de och lärarna har ansvaret för den pedagogiska verksamheten. I huvudsak är det specialpedagogerna och rektorerna som anser att specialpedagogerna ska jobba med skolutveckling. Men, menar Lindqvist, nästan alla yrkesgrupper i avhandlingen anser att specialpedagogen ska arbeta med handledning.

I en studie av Lindqvist, Nilholm, Almqvist och Wetso (2011) undersöks hur olika yrkesgrupper, förskollärare, barnskötare, specialpedagoger, speciallärare, lärare och ämneslärare, ser på barn i behov av särskilt stöd, hur skolan kan hjälpa dessa barn, vilken påverkan inkludering eller exkludering har på dessa elever och hur specialpedagogernas roll i detta arbete ser ut. Yrkesgrupperna har olika förklaringar till varför barn är i behov av särskilt stöd. Resultaten i undersökningen visar att de flesta yrkesgrupper svarar att det är individuella brister hos barnet som är anledningen till behovet av särskilt stöd. Få svarade däremot att anledningarna kunde ligga i klassmiljön eller vara brister hos lärarna.

Forskningsgenomgången har fokuserat på specialpedagogens roll, hur uppdraget upplevs och hur andra ser på uppdraget. Drivkraften till att utbilda sig till specialpedagog ligger många gånger i en egen önskan att göra gott och att verka för likvärdighet i utbildningen för barn och elever. Viktiga uppdrag som specialpedagog ses handledning och att vara en god samtalspartner. Specialpedagoger behöver vara starka ledare för att kunna företräda barn och elever, samt för att i samtal kunna vända attityder och säga sådant som ingen annan kanske vågar säga. Erfarenhet, utbildning och legitimitet ses som viktiga faktorer för att klara av det specialpedagogiska uppdraget. Med detta i åtanke mötte jag tre specialpedagoger i tre olika skolformer.

4. Teoretiska perspektiv

Studien tar avstamp i Wengers (1998) teori om *communities of practice*. I *communities of practice* menar Wenger att det sker ett lärandet i ett socialt deltagande.

Wenger hävdar att socialt lärande måste inkludera komponenter som kännetecknar socialt deltagande. Han använder begrepp som: *meaning, practice, community* och *identity*. Wenger menar att lärande handlar om tillhörighet i en gemenskap, där erfarenheter, meningskapande, handlande och identitetsskapande ställs i relation till gemenskapen. Även om det som är gemensamt är centralt i *communities of practice*, strävas det inte efter homogenitet. Snarare är det individernas olikheter som är centrala för gemenskapen. Vi tillhör olika gemenskaper under olika tider och tillfällen, på arbetet, i familjen, i skolan och på vår fritid.

Wenger (1998) sammanfattar sina antaganden kring frågor om lärande och kunskap med dessa fyra påståenden:

1. Vi är sociala varelser.
2. Kunskap handlar om uppskattad eller värderad kompetens.
3. Kunskap handlar om att delta i värderade och uppskattade förmågor.
4. Mening- hur vi erfar världen och hur vårt deltagande i den upplevs som meningsfull. Det är detta som lärande handlar om att producera.

Wenger (2010) använder begreppen *delaktighet* och *reifikation*. Reifikation, vilket betyder att förtingliga mänskliga erfarenheter till objekt, tolkar Wenger som en reflektion kring våra delade erfarenheter och kring vilka vi organiserar vår delaktighet. Reifikation kan ses som en teori om hur begrepp används och hänvisas till i en gemenskap. Han ger exempel på de abstrakta begreppen demokrati och ekonomin. Wenger skriver att när nyhetsuppläsare exempelvis säger att ”demokratin försvagades under militärkuppen” förkortas kommunikationen genom reifikation, det vill säga att vi förstår begreppet demokrati och att vi kan förstå det som ett ting, ett objekt. Med begreppet reifikation vill Wenger täcka in en rad processer som inkluderar skapande, utformande, representation, inkodning, beskrivande likaväl som tolkande, uppfattande, användande, återanvändande och avkodning. Ett meningsfullt lärande i sociala kontexter kräver både delaktighet

och reifikation. Vi använder delaktighet och reifikation för att i våra erfarenheter skapa mening och förståelse. Processen är dynamisk och aktiv. Delaktighet och reifikation representerar två sammanlänkade men även distinkta linjer av minnen. Över tid kommer deras samspel att bilda en historia av lärande, vilket kombinerar både det individuella lärandet och det kollektiva.

Det finns en stark koppling mellan praktik (practice) och identitet (identity) menar Wenger (1998). Identitetsarbetet pågår ständigt. Identitet är inte något man får en gång och sedan är den permanent. Genom att tillhöra olika gemenskaper bidrar dessa på olika sätt till att producera våra identiteter. Genom fokus på identitet bildas det en spänning mellan kompetens och erfarenhet. Men, menar Wenger, våra identiteter är inte enbart konstituerade genom vad vi är utan även genom vilka vi inte är. Det är absurt att tänka att vi skulle identifiera oss med allt och alla vi möter, menar han. I ett icke deltagande skapas även då erfarenheter som är värdefulla för lärande och identitet.

Tillhörighet (belonging) är ett annat av Wengers (1998) begrepp som han delar upp i tre olika dimensioner med hjälp av följande termer:

- * Engagement (åtagande, engagemang, förbindelse) - innebär ett aktivt deltagande i ömsesidiga processer för förhandling av mening.
- * Alignment (anpassning) - innebär att vi samordnar våra energier och aktiviteter för att passa inom bredare strukturer och bidra till bredare företagsamhet. Genom alignment blir vi en del av något stort eftersom vi gör vad som krävs för att att spela vår roll.
- * Imagination (föreställningsförmåga, fantasi) - innebär att vi skapar bilder/föreställningar om världen och att man ser kopplingar genom tid och rum i förhållande till våra egna erfarenheter.

Dessa tre dimensioner skapar tillsammans relationer och samhörighet och de fungerar bäst i kombination och därmed, menar Wenger, är communities of practice inte den enda typ av gemenskap som vi överväger när vi skapar och utformar våra identiteter.

I den här studien prövas dessa antaganden, hur specialpedagogerna använder sina erfarenheter och tidigare kunskaper till att utveckla sin identitet i det sammanhang som de befinner sig i. Hur formas de av praktiken de befinner sig i? Hur ser gemenskapen ut och hur bidrar den till att utveckla identiteten och praktiken hos specialpedagogerna? Hur påverkar deras bakgrund gemenskapen i

sammanhanget de befinner sig i nu? Wengers begrepp reifikation är jag nyfiken på. Hur visar den sig i de tre specialpedagogernas berättelser?

Vilka reifierande begrepp finns i de tre specialpedagogernas berättelser? Hur kan reifikationen kring begrepp ge ett sammanhang och delaktighet mellan dessa tre specialpedagoger? Hur ser de tre specialpedagogernas communities of practice ut? Var hittar de sin delaktighet och samhörighet?

5. Metod

Jag har valt att göra en kvalitativ studie. Jag kommer att använda mig av halvstrukturerade intervjuer i kombination med metoden skuggning. Genom att kombinera metoden skuggning med observation och intervjuer kommer jag att se olika praktiker, i olika stadier och hur specialpedagogernas perspektiv på deras uppdrag ser ut. Jag kommer att utgå från en hermeneutisk tolkningsansats när jag analyserar mina resultat.

5.1 Kvalitativ forskning och halvstrukturerade intervjuer

I kvantitativa studier används ofta termerna validitet och reliabilitet när resultaten diskuteras, medan man i kvalitativa studier föredrar begreppet trovärdighet. De kvalitativa resultaten analyseras genom att försöka förstå den information som samlats in. Det är en utmanande uppgift eftersom det många gånger handlar om att studera processer (Ahlberg, 2009).

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver den halvstrukturerade intervjun som ett medel att förstå intervjupersonens levda värld. De menar att den kan likna ett vardagssamtal men har ett syfte och inbegriper en speciell teknik. Metoden försöker förstå teman i vardagsvärlden ur intervjupersonens eget perspektiv. En halvstrukturerad intervju utförs enligt en intervjuguide som fokuserar på vissa teman och innehåller förslag till frågor. Intervjun spelas in och skrivs vanligen ut och det är detta som sedan utgör materialet som ska analyseras. Ämnet för intervjun bör vara intervjupersonens livsvärld och att det är denna som beskrivs och försöker förstås genom nyanserade beskrivningar. Intervjun kan behandla specifika situationer och handlingar och inte allmänna åsikter. Man bör vara öppen för nya och oväntade fenomen och fokusera på tema istället för standardiserade frågor. Framförallt kan halvstrukturerade intervjuer ge nya insikter och vara berikande för intervjupersonen.

Jag valde att genomföra mina intervjuer som halvstrukturerade eftersom det gav mig möjlighet att formulera om frågorna så de passade till situationen. Jag kunde även ställa följdfrågor. Stukát (2005) varnar för den här typen av intervju så tillvida att den är beroende av intervjuarens förmåga och färdigheter samt att det krävs goda förkunskaper och god psykologisk förmåga. Samtidigt säger

Stukát att med denna form av intervju kan man få fram helt ny information och upplysningar som man kanske inte hade kunnat föreställa sig när man gjorde sina frågor.

5.2 Skuggning

Skuggning är en metod som främst används av praktiker som följer varandras arbete i syfte att utveckla den egna praktiken. Skuggning handlar oftast om att göra observationer där fokus ligger på samverkan och samspel. Observationerna ligger sedan till grund för dokumentation, reflektion, forskning och utveckling. Genom skuggning blir praktiken synlig (Lundgren och Schönning, 2015). Wennergren (2012) beskriver skuggning som en form av interaktiv observation. Hon menar att den som skuggar har ett komplext uppdrag genom att beskriva det som sker, bekräfta, ge utmaningar samt reflektera över lärdomar och slutsatser. Genom att observera händelser i vardagen innebär det att skaffa sig kunskaper om hur det förhåller sig i praktiken. Skuggning är en vanlig metod inom en annan forsknings metod, nämligen aktionsforskning. Det är en forskning som till stor del handlar om att ta reda på hur det förhåller sig i den egna praktiken. Cohen, Manion och Morrisson (2011) beskriver aktionsforskning som en reflekterande forskning. Det är en form av forskning som tillåter människor att utveckla sin egen identitet. Rönnerman (2014) skriver att det är vanligt att kombinera observationer och skuggning med samtal. Utgångspunkten för skuggningen kan vara att se vad som sker, vad de skuggade gör och hur de beter sig. I den här studien används skuggning till att undersöka andras praktik för att där bilda mig en uppfattning om specialpedagoguppdraget. Ambitionen är att även att kunna ge informanterna någon form av feedback på skuggningen.

5.3 Urvalsgrupp

Informanterna kontaktades via e-mail där syftet med undersökningen, samt hur studien skulle genomföras förklarades. Utifrån min undersökning valde jag att kontakta tre specialpedagoger som arbetar i de olika skolformerna, förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Alla tre var positiva till att medverka. Två av specialpedagogerna är kända för mig sedan tidigare medan jag fick kontakt den tredje specialpedagogen via en vän som arbetar på samma skola. Alla tre arbetar i samma stad i

södra Sverige. Två av dem är kvinnor och en av dem är man. Nedan kommer en kort presentation av specialpedagogerna som hädanefter kommer att nämnas som Anna, Bengt och Carin.

* Anna är specialpedagog på en grundskola för årskurserna 4-9. Hon har arbetat som specialpedagog sedan 2001, men utbildade sig inte till specialpedagog förrän 2009. Hennes grundutbildning är gymnasielärare.

* Bengt är specialpedagog på en gymnasieskola. Han har arbetat som specialpedagog sedan 2014. Han arbetar som ensam specialpedagog på en stor gymnasieskola med cirka 1200 elever. Hans grundutbildning är gymnasielärare.

* Carin är specialpedagog inom förskolan. Hon har erfarenheter från lekterapi, grundsärskola, träningsverksamhet, habiliteringen och barnrehabiliteringen inom Region Skåne. Hon har arbetat som specialpedagog i 11 år. Carin arbetar mot sex förskolor. Hennes grundutbildning är förskollärare.

5.4 Genomförande

Alla intervjuer och skuggningar genomfördes på informanternas arbetsplatser. En vecka innan intervju tillfällena, skickades ett informationsbrev (bilaga 1) via email till informanterna där syftet med undersökningen förklarades, samt hur lång tid intervjun beräknades vara. Intervjuerna kombinerades med skuggning och detta var alla tre informanter positiva till. En intervjuguide (bilaga 2) användes med alla samlade frågor och syftet med undersökningen. För att spela in intervjuerna användes en app på en Ipad som möjliggjorde att jag kunde lyssna av och senare transkribera intervjuerna. Jag gjorde även fältanteckningar under dagen. Jag använde mig av vad Bryman (2008) kallar provisoriska eller preliminära anteckningar. Dessa ska man se till att göra så omärkligt som möjligt eftersom detaljerade anteckningar då människor ser på kan göra dem obekväma och självmedvetna. Med detta i åtanke gjordes korta noteringar med tidsangivelser i ett anteckningsblock för att senare kunna skriva ner mer detaljerade observationer och reflektioner. Besöken varierade i tid, allt från sex timmar hos Anna till tre timmar hos Bengt. Intervjuerna genomfördes på specialpedagogernas arbetsrum.

5.5 Bearbetning

Intervjuerna lyssnades igenom en gång innan de transkriberades. Två av intervjuerna var en timme långa och den tredje varade i 30 minuter. Vid transkribering är det viktigt att tänka på att den skrivna texten ska vara en så exakt återgivet som möjligt. Det kan dock behövas en del redigering i texten när det kommer till ord som ”va” ”liksom” eller ”oh”, upprepningar och ofullständiga meningar (Bryman, 2008). Vid redigering är det viktigt att inte förändra innebörden av det intervjupersonen talar om. Med detta i åtanke transkriberades intervjuerna och en sammanställning av skuggningarna med tidsangivelser gjordes.

5.6 Etiska aspekter

Bryman (2008) skriver att grundläggande etiska principer vid forskning rör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de personer som är inblandade i forskningen. Han menar även att i en kvantitativ forskning är det lättare att låta respondenterna och deras åsikter vara anonyma. Det kan vara svårare i en kvalitativ forskning där man måste vara extra vaksam på att platser och personer inte kan identifieras. En vanlig teknik vid denna typ av forskning är användandet av fingerade namn. Tyvärr eliminerar det inte helt möjligheten till identifikation menar Bryman (2008). Ahlberg (2009) skriver att forskare har stor frihet i sitt forskningsarbete men att det finns vissa begränsningar och dessa är att de människor som deltar i forskningen ska skyddas. Frågor man bör ställa sig kan vara urval av deltagare, hur och vilken information som ges, hur deltagandet kan påverka deltagaren både under och efter projektet samt hur publicering kan påverka deltagarna och tredje man.

Vetenskapsrådet (2002) har ställt fyra huvudkrav som gäller för all forskning. Informationskravet innebär att forskaren ska informera de berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte. I informationsbrevet till specialpedagogerna informerades de om syftet med undersökningen, vilka frågeställningar var och vad materialet skulle användas till. Samtyckeskravet innebär att alla deltagare i en undersökning själv har rätt att bestämma över sin medverkan. Deltagarna i studien fick veta att deras medverkan är frivillig och de gavs möjlighet att läsa transkriberingen av intervjuerna efteråt. Konfidentialitetskravet innebär att alla deltagare i en undersökning ska ges

största möjliga konfidentialitet och att personuppgifter förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem. Ingen av deltagarna i studien känner varandra, de har fått avidentifierade namn som inte anknyter till deras egentliga namn och deras arbetsplatser anges inte vid namn. Det sista kravet vetenskapsrådet ställt upp handlar om nyttjandekravet, vilket innebär att insamlade uppgifter om enskilda människor endast får användas för forskningsändamål. Informanterna informerades om att informationen endast kommer att användas i detta arbete. Genom mitt informationsbrev till informanterna anser jag att Vetenskapsrådets krav för forskning är uppfyllt.

5.6.1 Tillförlitlighet och trovärdighet

Tillförlitligheten, reliabiliteten beskriver Stukát (2005) som ett sätt att mäta kvalitén på studier. Trovärdighet, validitet innebär att man undersökt det man vill undersöka och inget annat (Thurén, 2007). Upplägget i studien har varit likadant vid alla tre tillfällena. Jag har utgått från samma intervjuguide och alla tre informanter fick samma informationsbrev. Frågor i intervjun som inte kom fram på rätt sätt omformulerades.

Bryman (2008) skriver om respondentvalidering som ett sätt att säkra trovärdigheten i en studie. Genom detta förfarande förmedlas resultaten från intervjuer eller observationer till de som deltagit i studien med målet att få en bekräftelse på att den beskrivning som forskaren förmedlat har uppfattats korrekt. I detta fall erbjöds informanterna att läsa utskriften från deras intervjuer samt berättelsen om deras dag. De som läste materialet ansåg att beskrivningarna var relevanta.

Ambitionen med denna studie har inte varit att göra en generell beskrivning av specialpedagogers uppdrag utan studien beskriver tre specialpedagogers syn på sitt uppdrag och om eller hur deras grundutbildning påverkar deras arbetssätt.

6. Resultat

Här följer nu tre redogörelser av mötena med de tre specialpedagogerna som arbetar inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Redogörelserna börjar med en beskrivning av specialpedagogernas bakgrund, deras utbildning och arbetslivserfarenheter. Därefter följer en beskrivning av skuggningen med en efterföljande reflektion. Intervjuredogörelserna delas upp i olika kapitel som rör uppdraget som specialpedagog, synen på barn i behov av särskilt stöd, samtal, organisatoriska frågor och grundutbildningens betydelse. Varje kapitel anslutas med en delanalys och diskussion där specialpedagogernas syn på uppdraget kopplas till tidigare forskning och teori. Mötena med Anna och Carin resulterade i en skuggning och efterföljande intervju. Mötet med Bengt blev annorlunda såtillvida att han sköter det mesta av sin verksamhet på sitt rum med elever som kommer till honom för stöd och rådgivning. I Bengts fall resulterade skuggningen i ett långt samtal på hans rum som sedan avslutades med en mer strukturerad intervju.

6.1 Anna, specialpedagog i grundskola årskurs 4-9

Anna är gymnasielärare. Hon är 45 år och blev färdig ämneslärare i samhällskunskap och religionskunskap 1993. Hennes bakgrund i gymnasieskolan ligger i de praktiska gymnasieutbildningarna och på komvux. Hennes ingång till specialpedagogiken var när hon upptäckte att många elever som kom till henne i gymnasiet hade suttit i enskilda undervisningsgrupper på grundskolan. Många insatser som borde varit gjorda på grundskolan var inte gjorda. Anna tyckte att eleverna var övergivna och att gymnasiet inte hade mycket att erbjuda elever som dem. Under sin föräldraledighet sökte hon en specialpedagogtjänst på högstadiet som hon fick även om hon ännu inte var utbildad specialpedagog. Hon spekulerar i att tanken med att söka sig till högstadiet var att där hade hon en chans att fånga upp elever tidigare så att dessa inte skulle hamna i en liknande situation som de elever hon mött på gymnasiet. År 2009 började hon läsa till specialpedagog. Idag jobbar Anna på en grundskola med cirka 450 elever. Hon arbetar mot årskurserna 4-9. Hennes två specialpedagogkollegor arbetar mot årskurserna F-1 och årskurserna 2-3. De sitter i samma lokaler och Anna uttrycker hur värdefullt det är med kollegor som finns nära och att de ofta har spontana utbyten av varandra.

Klockan 08.00

Jag möter Anna utanför hennes rum på skolan. Vi hinner säga några ord till varandra innan den första eleven dyker upp med sina böcker och dator. Eleven behöver hjälp med att klara några uppgifter i NO boken. Det visar sig att det främst är läsförståelsen som är problemet. En stund senare kommer nästa elev in. Han ska göra ett läsförståelse test. Anna frågar om han vill sitta tillsammans med oss vid bordet eller gå in i ett annat rum. Eleven väljer att sitta vid bordet. Anna instruerar honom vänligt hur han ska göra testet. Under tiden som eleven gör sitt test sätter sig Anna tillsammans med den första eleven och fortsätter med hennes text i läroboken. Eleven som gör testet klara av detta snabbt och lämnar rummet. Anna avslutar sin stund med den första eleven, då de har hunnit gå igenom några frågor i textboken och även tittat på elevens uppsats som ska lämnas in till samhällsläraren dagen efter.

09.10

Nu är det dags att skynda vidare till klass 6b. Här ska Anna observera en elev. När vi kommer in i klassrummet hälsar alla glatt på henne. Eleverna i klassen har fått några uppgifter att arbeta med som förberedelse inför nationella provet i svenska som är på intågande. Anna sätter sig hos en elev och hjälper till. Tre elever saknas efter idrotten och Anna går ut i korridoren för att leta efter dem. Anna möter eleverna och de har ett lugnt samtal innan de tillsammans går in i klassrummet.

10.00-10.30

Anna ska hämta två elever i årskurs 5 som behöver stöd med sin läsning. Endast en elev är närvarande den här dagen. Eftersom grupprummet de skulle sitta i är upptaget, går Anna och eleven tillbaka till Annas arbetsrum. Anna föreslår att de ska kompläsa, det vill säga att de läser varsin sida av boken. De pratar lite om vad boken handlar om. Efter läsningen följer Anna eleven tillbaka till klassrummet. På vägen tillbaka småpratar de om hur elevens relation till en kompis ser ut.

11.00-11.50

Vi går vidare till klass 7 som har språkval svenska. Anna är där för att stötta en elev. En av eleverna i klassen klagar på att han inte ser vad läraren skriver på tavlan. Han ber läraren att använda en svart penna istället för röd eller grön. (Anna och jag pratar om detta senare och hon menar att det borde läraren veta, att inte använda röda eller gröna pennor på tavlan. Vissa elever kan inte se dessa färger. Hon funderar över att hon borde ha talat om det för läraren.) Efter att läraren haft en

genomgång av prepositioner går Anna och eleven ut och sätter sig i ett samlingsrum utanför klassrummet.

12.00-12.30

Strax innan den sista eleven kommer in till Anna samtalar jag med en av de andra specialpedagogerna som Anna delar lokaler med. Specialpedagogen arbetar i årskurserna 2-3 och hon visar olika appar på en Ipad som hon använder tillsammans med elever. Sista eleven för dagen är en elev som Anna träffar varje dag. Just nu håller de på med att titta på en film som klassen sett tillsammans men som eleven behöver hjälp med att tolka och förstå innehållet i.

12.30-13.00

I lunchrummet träffar Anna flera lärare som hon samtalar med och har korta uppföljningssamtal med.

6.1.1 Reflektion

Under min tid tillsammans med Anna var hennes relationsbyggande det mest påtagliga. Jag pratade med Anna om detta, hur hon samtalade med både barn och pedagoger, gjorde spontana uppföljningar och visade intresse för dem och deras upplevelser. Anna småpratar med elever i korridoren. Alla hälsar och verkar känna henne väl. När vi går genom korridorerna på skolan hälsar alla på Anna och många uttrycker en önskan om att få komma till henne eller att hon ska komma till dem. Personal kommer fram och pratar uppföljningar under kafferasten. Anna förfogar själv över sin arbetstid och hon berättar att cirka halva hennes tid går åt till att sitta med enskilda elever. Resten av tiden tillägnas kartläggningar, observationer och samtal. På frågan om hon skulle säga att detta var en typisk dag för henne, svarade Anna att det var det. Min upplevelse av dagen tillsammans med Anna är att hon arbetar mycket enskilt med elever och att detta är något som hon tycker att hennes uppdrag innebär.

6.1.2 Synen på uppdraget som specialpedagog

Anna hänvisar till en tidigare kollega, som hon tycker uttrycker och ringar in specialpedagogens uppdrag, med att vara elevernas försvarsadvokat, att stå på elevernas sida och se till så de får den hjälp och det stöd som de behöver.

...där kan man ju koppla in dom andra bitarna också för man kan ju nå dit på olika sätt inte bara genom att själv arbeta med eleven utan att också påverka skolutvecklingen, så att den utvecklas på ett sätt som är gynnsamt för eleven, genom handledning så man försöker påverka kollegorna att anpassa undervisningen bättre och så vidare så man kan få in alla specialpedagogens olika uppdrag i det.

Vi pratar om hur utbildningen till specialpedagog speglar hennes uppdrag idag.

Den del av utbildningen som handlade om kartläggning och åtgärdsprogram. Det märker jag, ja jag har läst mer om det sen också, men att där har vi en kompetens, som inte finns bland pedagogerna, om hur man kan tänka och utarbeta, och formulera. Så där är det ju väldigt konkret. Sen finns det ju andra bitar där man behöver fylla på. Som till exempel det här med läs- och skrivsvårigheter att det fick man inte direkt i specialpedagogutbildningen utan den här påbyggnadsutbildningen som jag läser nu där får jag väldigt mycket som jag både upplever att jag får...det sätts ord på den erfarenheten som man har liksom också men att man lär sig nya saker också.

Anna uttrycker ett behov att utbilda sig för att klara av alla uppgifter som hennes uppdrag innebär.

6.1.3 Barn i behov av särskilt stöd

eh ja egentligen kan man fundera på vem det är som är i behov av särskilt stöd... för att i den här kontexten som barnet är så kanske barnet behöver stöd, men om pedagogen hade utformat undervisningsmiljön och så på ett annat sätt så kanske inte barnet hade varit i behov av särskilt stöd.

Anna tar upp miljön än en gång som väsentligt och att kartläggningar är viktiga redskap för att få syn på problem.

... för att miljön kan ju vara anledningen till att barnet får ett beteendeproblematik eller svårighet att tillgodogöra sig undervisningen.

6.1.4 Samtal

Många av samtalen med lärarna är spontana, berättar Anna. Naturligtvis kan hon ha inbokade möten med lärare, men allra vanligast är de spontana mötena.Handledning som metod för utveckling av lärarrollen förekommer inte så ofta, menar Anna.

Vi har en förstelärare som är utbildad inom handledning så att hon har ju dels haft handledning...hon hade handledning utav hela personalgruppen i olika grupper på konferenstid i våras och nu lämnar hon möjlighet till individuell handledning så hon har ju en del handledningsuppdrag.

Anna funderar och menar att den handledning som försteläraren har, kanske inte är på samma plan som när en specialpedagog har handledning. Den handledning Anna har är mer utifrån när läraren har elever som inte når målen, eller elever som lärarna känner att de inte kan hantera. Då kan det bli handledande samtal, menar Anna.

6.1.5 Organisatoriska frågor

Anna upplever att ledningen på skolan är mycket förändringsbenägen och lyhörd för förslag på förbättringar och förändringar. Anna berättar att hon kan föreslå individuella organisatoriska förändringar för elever och att dessa i stort sätt alltid tas emot på ett positivt sätt av ledningen.

Hon upplever att pedagogerna på skolan är öppna för att ta till sig förändringar men att hon måste vara försiktig så ingen ”upplever det som kritik”.

6.1.6 Grundutbildningens betydelse

Under dagen pratar vi om hur grundutbildningen påverkar arbetet som specialpedagog. Anna funderar länge men säger till sist att hennes åsikt är att om man är förskollärare borde man arbeta på förskolenivå och så vidare upp i skolformerna.

Ja, jag skulle inte vilja jobba med till exempel förskoleklass och de första årskurserna då tycker jag att man ska vara förskollärare eller utbildad för de åldrarna för att man ska ha den där kunskapen om olika strategier för läsinlärning och så. Alltså dom bitarna som ska vara färdiga när man kommer till mig. I och för sig man kan ta ett ansvar att läsa in men jag tycker det är bra om man har den kompetensen från början.

Men, fortsätter hon, att komma från de lägre årskurserna kan ha ett värde i sig eftersom de läs och inlärningsstrategierna som finns där gör stor nytta när det kommer nyanlända elever till de högre stadierna.

Hon tror ändå att det är lättare att arbeta upp i åldrarna än neråt. Med det menar hon att det är svårare för en gymnasielärare att arbeta på förskolenivå än det hade varit för en förskollärare att arbeta i gymnasiet eller grundskolan.

6.1.7 Delanalys och diskussion

Vi pratar mycket om uppdraget och vilka arbetsuppgifter Anna har. När vi pratar om handledning, menar Anna att den främst är spontan men också likt det som Göransson m.fl. (2015) fann i sin studie att det finns andra yrkeskategorier på skolan som gör anspråk på detta uppdrag. Hon nämner att en av förstelärarna på skolan har handledning både individuellt och med olika personalgrupper. Anna menar dock att denna handledning inte kan jämföras med den som en specialpedagog kan tillhandahålla. Lindqvist (2013) visar i sin studie att specialpedagoger anser att handledning är ett av de viktigaste uppdragen hos specialpedagogen. Annas egen handledning är främst inriktad mot att handleda lärare när de har elever som inte når målen, eller som de känner att de inte kan hantera. Jag tolkar att Anna ser sitt uppdrag med handledning som viktigt men hon menar att samtalen hon har med pedagogerna är i huvudsak spontana.

Lindqvist m.fl. (2011) visar att många yrkesgrupper menar att det är individuella brister hos elever som är anledningen till behovet av särskilt stöd. Anna menar tvärtom att det många gånger är klassrumsmiljöer och förhållningssätt som är bidragande orsaker. Läroplanen för grundskolan är tydlig med att undervisningen aldrig ska utformas lika för alla (Skolverket, 2011b). Jag undrar om det är möjligt att undervisande lärare för enkelt lägger skulden på elever och inte tittar på sitt eget förhållningssätt och metoder för undervisning. Då är det bekvämt att låta specialpedagogen komma till undsättning och ta över elever som de anser inte uppnår målen.

Lindqvists (2013) avhandling visar att lärare och ämneslärare anser att specialpedagoger främst ska arbeta med individuell undervisning. Liknande resultat visar Göranssons m.fl. (2015) studie, att specialpedagoger i grundskolan arbetar cirka hälften av sin tid med enskild undervisning. Malmgren

Hansen (2002) studie visar att handledningsuppdraget konkurrerar med undervisningsuppdraget och att specialpedagoger på grundskolor många gånger skaffat sig en stark "undervisaridentitet" (s. 118) som gör att de känner sig säkra och trygga i det sammanhanget. Wenger (1998) menar att det finns en stark koppling mellan identitet och praktik. Identitetsarbetet pågår ständigt, menar han, och är något som vi hela tiden omförhandlar. I Annas fall upplever jag att hennes gemensamhet både finns i arbetslaget med de andra specialpedagogerna men även i lärolaget. Hon har en unik situation, tror jag, när hon finns i sammanhanget med de andra två specialpedagogerna på skolan. De sitter i samma rum, har liknande uppgifter och befinner sig i samma kontext. Ändå upplever jag att det är det undervisande uppdraget som är tydligast hos Anna. Jag funderar på om det är i den gemensamheten Anna känner sig tryggast, den undervisande? Lansheims studie (2010) visar att mycket av talet om specialpedagogik handlar om att göra gott och att hjälpa barnet. Detta anser jag speglar Annas syn på sitt uppdrag.

6.2 Carin, specialpedagog inom förskolan

Carin är 44 år och blev färdig förskollärare 1999. Hon har sedan vidareutbildat sig till 1-3 lärare innan hon gick vidare till specialpedagogutbildningen 2008. Hennes intresse för specialpedagogiken kom när hon arbetade som resurs åt en pojke i förskolan. Carin har även en bakgrund inom lekterapi och det var detta som också fick henne att dras åt de barn som utmanar och behöver lite extra stöd. Hon har arbetat på grundsärskola, träningsverksamhet och nu senast inom habiliteringen och barn rehabiliteringen innan hon för fem månader sedan återvände till förskolan. Carin berättar att det var inte självklart för henne att återvända till förskolan efter sin utbildning till specialpedagog. Hon ville arbeta med lite äldre elever och specifikt elever med utvecklingsstörning och språkstörning. Carin ansvarar för sex förskolor i området. Hon medger att det är många förskolor och avdelningar och uttrycker att det ibland är svårt att räkna till. Just nu har hon 52 ärenden som hon handlägger. Förskolorna måste ansöka till henne om specialpedagogiska insatser.

Jag möter Carin utanför en av förskolorna hon ansvarar för. På den här förskolan har Carin sitt arbetsrum som är kombinerat mötesrum för pedagogerna på förskolan. Hon berättar att hon ska vara med i en barngrupp på förmiddagen och observera en pojke som är 4 år.

Klockan 09.00

Vi kommer in på en avdelning och samtalar med en pedagog om teckentavlor som Carin tagit fram och hur detta hjälper barnet. Pedagogen är positiv och kramar om Carin. Vi kommer in på avdelningen som barnet som Carin ska observera finns på. Carin pratar lite med personalen och sätter sig sedan vid en lekhörna tillsammans med ett annat barn. Hon samtalar och leker med barnet. Det är dags för samling och idag är det en lärarkandidat som ska hålla i samlingen. Carin sitter med i samlingen. Hon sitter en bit från pojken som hon ska observera.

10.00

Pojken sitter med en pedagog vid ett bord och leker med djur. När pedagogen lämnar pojken sätter sig Carin där och samtalar och leker med pojken. Hon använder tecken hela tiden i samtalet med pojken. Efter en stund går de tillsammans in i lekrummet och fortsätter leken. Andra barn deltar nu också i leken. Det blir en del konflikter som Carin får hjälpa pojken att reda ut.

10.30

Leken fortsätter tillsammans med pojken. En pedagog kommer fram till Carin med papper från barnhabiliteringen och vill prata. Pedagogen börjar prata om barnet. Carin stoppar henne mjukt och påtalar att detta kan de prata om dagen efter när de har möte. Hon tillägger att det inte är bra att prata ”över” barnens huvud i barngrupp.

11.00

Innan vi lämnar barngruppen talar Carin lite med en av pedagogerna. Hon ger pedagogen några reflektioner på hur det gått på samlingen. Detta ska de samtala mer om på morgondagens möte.

6.2.1 Reflektion

Jag var med Carin i cirka två timmar på avdelningen. Som förskollärare upplevde jag att strukturen på avdelningen kändes oorganiserad. Det är uppenbart hur mycket förhållningssätt bland pedagogerna har på ett klimat i en barngrupp. Jag upplevde att Carin hade ett medvetet och genomtänkt förhållningssätt gentemot både barn och pedagoger. Carin sätter sig ner på huk när hon pratar med barnen, hon möter blickar och pratar lugnt.

Jag upplever att Carin har en tydlig roll. Hon är tydlig och rak i kommunikationen med pedagogerna. Hon kan till och med avbryta en pedagog och säga att detta talar vi inte om i

barngrupp. Det tycker jag visar på kunskap och pondus i sin yrkesroll. Jag upplever att hennes erfarenhet påverkar hennes självsäkerhet som specialpedagog.

6.2.2 Synen på uppdraget som specialpedagog

För det första är det att jobba förebyggande, att kunna jobba med barnen och personalen kontinuerligt så att man kan stödja barnen från tidig ålder och uppåt så det inte blir några akutinsatser när det är fullständigt panik i en barngrupp...

Carin uttrycker en önskan om att arbeta tillsammans med pedagogerna kring de barn ”som vi ändå tänker saker om”. Hon menar att hennes erfarenheter från de andra verksamheterna hon arbetat i gjort att hon kan se tecknen tidigare, hon vet vilka tester hon kan göra och vart hon kan hänvisa föräldrar som oroar sig för sina barn. Många gånger upplever Carin att hon har förväntningar på sig från pedagoger att hon ska komma in och ”lösa problemen”. Hon märker att pedagogerna har ett stort behov av att bolla idéer, att få praktiska tips och råd i den dagliga verksamheten. Carin menar då att om det förebyggande arbetet fungerar tillfredställande, blir inte behoven så stora senare. Hon lägger mycket tid på att observera i barngrupper. Det kan vara på pedagogernas initiativ men även hennes eget. Efter att hon varit på en avdelning och observerat, stämmer Carin alltid möte med pedagogerna för att ge feedback. Täta och kontinuerliga uppföljningar är viktigt, menar Carin. Hon återkommer flera gånger till samarbete med pedagogerna.

Sen är jag inte... ja det är lite delat där om man ska komma in och berätta för en grupp vad man ska göra? Jag är mer för ett samarbete, att man sitter och pratar kring saker `ok nu såg jag detta, hur tänkte ni där` och sen när vi har pratat kring det så `så här skulle jag se det` så att jag inte kommer in och berättar om färdiga lösningar.

Det svåraste med sitt uppdrag tycker Carin är att samtala med personalgrupper kring förhållningssätt.

...men det är inte alls lätt och jag går in med jättestor ödmjukhet, tycker jag, så man inte kommer som någon uppifrån med en pekpinne ”så här gör ni” det är inte alls lätt.

Carin skulle vilja arbeta mer med utbildning av pedagoger och finnas med i arbetslaget, inte som en specialist utan som någon som finns med större delen av dagen och kan ge andra perspektiv. Samarbete med andra specialpedagoger sker under nätverksträffar en gång i månaden. Då samtalar de om olika metoder och tar upp fall som de arbetar med.

Vi går vidare till hur hennes utbildning till specialpedagog speglar hennes arbetsuppgifter idag.

Nä, jag blev inte utbildad till det här. Den utbildningen jag gick var ju den handledande rollen. Men jag anser inte att man kan handleda om man inte har grunderna i utvecklingsstörning, autism, språkstörning, språksvårigheter, språkets utveckling. Jag tycker, det är klart man kan, men jag personligen nu, tycker att jag har fått läsa upp jättemycket för att känna mig hyfsat säker, jag är inte fullärd, långt ifrån, det är jättemycket jag skulle vilja ha kunskap om mer för jag tror på det här... för om kunskapen finns här och att man kan starta upp tidigt, då hjälper man barnen mycket mycket bättre.

Carin uttrycker en egen vilja och behov att vidareutbilda sig. Hon menar att eftersom hon inte arbetade i förskolans värld när hon var färdigutbildad specialpedagog, utan i verksamhet som habilitering och träningsverksamhet, föll det sig naturligt för henne att vidareutbilda sig.

...för att kunna möta de barnen på bästa sätt och ge dem en utbildning, det var jag tvungen till...och sen det här med erfarenheten också så klart, så jag är glad att jag har den nu när jag är här, det är jag.

6.2.3 Barn i behov av särskilt stöd

Jag tycker inte att det är en speciell grupp, det kan va övergångar, det kan vara barn som behöver det en en liten liten stund och sen inte behöver det mer... Det kan finnas barn som behöver det konstant som verkligen man vet har en diagnos som verkligen får resurs från staden, så att säga berättigat stöd och det är tyvärr bara dom som har en diagnos som får rätt till detta idag i...

Carin pratar mycket om hur miljön påverkar barn i förskolan, att strukturer, ordning och kontinuitet i vardagen hjälper alla barn att förstå sin omgivning. Hon menar att det kan vara tillfälliga svårigheter som barn kan hamna i. Det kan vara att barnet haft det tufft hemma, föräldrar som

skiljer sig, dålig sömn eller att barnet är selektiv med maten. Carin menar att det även kan vara stora kulturella skillnader som gör att ett barn behöver extra stöd en tid.

...Och de barnen, man märker att de är så otroligt känsliga, så kommer de till vår förskolas värld så förhåller inte vuxna sig på det sättet mot dem här som de vuxna gör hemma. Det är olika respekt för kvinnor och män som barn lär sig jättetidigt och då tycker jag att man får höra personalgrupper uppleva de här barnen som att de behöver jättemycket stöd. Ja det behöver de kanske men det ska ju rymmas inom förskolans ram och verksamhet.

Carin berättar att hon stödjer personalgrupperna med tips på språklådor som kan gagna hela barngruppen. Hon hjälper personalen med att ta fram teckentavlor för språkstöd. Hon sitter sällan med barn enskilt utan vid observationer av barn samlar hon helst fler barn och gör test på ett lekfullt sätt. Inga barn ska behöva känna sig utpekade, menar hon.

6.2.4 Samtal

Spontana samtal förekommer så klart, säger Carin. Hon försöker dock att inte samtala för mycket när hon är i barngrupp. Därför är hon alltid noga med att boka in möte med personalgruppen tätt in på hennes vistelse i barngrupp.

Man ska inte stå och prata barn, absolut inte, man ska egentligen inte prata förhållningssätt när man sitter bland barnen. Utan men, jag kan ju, nu blev det lite så ändå, man kan gå undan och bara så små korta grejor.

6.2.5 Organisatoriska frågor

Carin upplever att hon har svårt att påverka i organisatoriska frågor. Det är ständiga inskolningar på förskolorna och detta påverkar både verksamheten och personalen.

6.2.6 Grundutbildningens betydelse

Vi avslutar vårt samtal med att prata om grundutbildningens betydelse för hennes uppdrag som specialpedagog. Carin berättar att det inte var självklart för henne att gå tillbaka till förskolan när hon var färdig specialpedagog. Istället arbetade hon inom grundsärskolan under några år. Möjligheterna för henne att arbeta i andra skolformer, med sin bakgrund i förskolan, skulle kunna

vara hennes kunskaper i pedagogik och hur miljöer kan användas för att hjälpa barn och elever i svårigheter.

Varför förstår man inte matten? Varför kan man inte sitta still i klassrummet? Varför bråkar man på rasterna? Varför kan man inte tillgodogöra sig undervisningen? De orsakerna kan jag se. Jag behöver inte bara se att de måste klara mattemålen...utan man kan inte klara de målen om man inte har de här grundläggande, och är tillfreds med sig själv, att bli förstådd och respekterad och har förutsättningarna att klara sin undervisning.

Ämneskunskaperna tar lärarna hand om, menar Carin. Det bästa, tror Carin, är att specialpedagoger bygger vidare på sina grundutbildningar. Erfarenhet och vidareutbildning är två viktiga faktorer i hennes roll som specialpedagog, menar hon.

6.2.7 Delanalys och diskussion

I von Ahlefeld Nissers (2013) studie diskuteras vikten av att vara nära verksamheten i den betydelsen att specialpedagoger finns i förskola och skola varje dag eller att vara centralt placerad i en enhet. Carin finns placerad på en av de sex förskolor hon ansvarar för. Hennes inställning är att hon vill finnas tillgänglig för pedagogerna på de olika förskolorna. Det kan tyckas som en omöjlig uppgift när hon har ansvar för sex förskolor och Carin medger att hon många gånger känner sig otillräcklig. Hon är ofta ute i barngrupperna, både på sitt eget och på pedagogernas initiativ. Hon uttrycker att mycket av den hjälp pedagogerna efterfrågar borde kunna genomföras av pedagogerna själv. Det står tydligt i läroplanen för förskolan att verksamheten ska anpassas till alla barn och att behov kan vara tillfälliga eller varaktiga, samt att arbetslaget ska ge stimulans och stöd till de barn som befinner sig i svårigheter (Skolverket, 2011a).

Att verka genom samtal är en viktig del av det specialpedagogiska uppdraget, visar Lindqvist och Holmström Wirf (2016). Detta är tydligt i Carins arbetsupplägg. Hon menar att samtal är viktigt för att komma vidare i arbetet. Carin uttrycker också att det är en balansgång när hon samtalar med pedagoger så att hon inte kommer med pekpinna och talar om hur de ska göra. Även studien av Göransson m.fl (2015) visar att specialpedagoger i förskolan ägnar mest enskild tid till samtal med lärarlag och det stämmer med intrycket av var Carin lägger den mesta av sin tid. Hon har många samtal med pedagoger för att ge feedback och uppföljningar på observationer. I examensordningen (SFS 2007:638) för specialpedagoger står det att specialpedagogen ska vara en kvalificerad

samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor och andra berörda. Carin berättar även om hur hon samtalar med föräldrar och andra berörda, som logopedier och psykologer, kring barn i svårigheter. När Carin pratar om förebyggande arbete tolkar jag det som att det rymmer inom uppdraget handledning och samtal. I detta förebyggande arbetet, som Carin nämner, kan handledning som professionsutveckling vara ett viktigt verktyg (Gjems, 1997). Lindqvist, Holmström Wirf (2016) kallar det *processorienterade samtal*, att vända attityder och säga sådant som inte annars hade blivit sagt. I anslutning till Wengers (2010) teorier om identitet och praktik undrar jag var Carin har sin gemenskap? Hon återkommer ofta till förhållningssätt och att hon ser brister hos personalen på förskolan, samt att hon uttrycker en önskan om att vara närmare arbetslagen för att kunna göra insatser direkt och att verka som en god förebild. Detta kan tyda på en önskan om att finnas i förskollärarnas gemenskap. En annan fundering jag får i mitt möte med Carin är att hennes gemenskap kan finnas i de sammanhang hon inte deltar i, exempelvis med sina tidigare kollegor och arbetsplatser.

6.3 Bengt, specialpedagog inom gymnasieskolan.

Bengt tar emot mig vid entrén på skolan och vi går tillsammans upp till hans arbetsrum. Han berättar att han har en elev hos sig som har extra anpassningar inom ramarna för den ordinarie kursen eleven går. Eleven kommer in på Bengts rum med sin uppgift och tillsammans går de igenom morgonens struktur för elevens studier.

Bengts bakgrund ligger i gymnasieskolan. Han är 36 år och blev färdig gymnasielärare 2005. Han arbetade sedan fram till sin specialpedagogexamen som gymnasielärare i samhällskunskap, historia, geografi och sociologi på en liten friskola i en mindre stad. Han blev färdig specialpedagog 2014 och efter sin examen fick han anställning på gymnasieskolan där han nu arbetar. Det är en stor skola med ca 1200 elever och Bengt är ensam specialpedagog. Han berättar att han lägger mycket tid på att göra utredningar och att skicka remisser till olika externa aktörer. Många av eleverna som går på skolan har toppbetyg men när de kommer till gymnasiet tar det stopp. Bengt upplever att många elever på skolan har kunnat glida genom grundskolan utan att deras svårigheter har upptäckts. I gymnasieskolan ligger mycket ansvar på eleven själv och det är då problemen uppstår.

Bengt visar mig sitt schema som han själv styr över. I det bokar han in möten med elever och med de tre olika elevhälsoteamen på skolan. Han är även med på alla klasskonferenser på skolan. En typisk dag är att Bengt tar emot bokade möten med elever. Under vårt möte kommer det in en flicka som hänvisar till att skolsköterskan bett henne gå till Bengt för att boka en tid. Detta är vanligt, menar Bengt, att lärare eller andra på skolan skickar elever till honom. Bengt tar även själv kontakt med elever. Efter klasskonferenser får han uppgifter om vilka elever som ligger efter i skolarbetet och som behöver hjälp.

Sitter du ofta med enskilda elever?

Jo jag sitter ganska mycket med enskilda elever, men då är det inte ämnesundervisning. Då är det det här med att hjälpa dem att få en struktur. Studieteknik, visa på hur man kan organisera och planera sitt skolarbete för att inte hamna i en negativ stress. Det är mycket enskilda samtal, men inte att vi sitter med ämnet. Planeringar, hur de ska jobba de kommande två veckorna, jag ger dem mallar och redskap för hur de kan få en effektiv planering.

Bengts intresse för specialpedagogiken kom redan under utbildningen till gymnasielärare.

...specialpedagogik och elever i behov av särskilt stöd utifrån ett demokratiskt perspektiv. Så min huvudingång till specialpedagogiken handlade inte om att jag vill hjälpa de här eleverna eller individerna, att tycka synd om de här eleverna. Jag var intresserad av specialpedagogik mer som ett teoretiskt ämne, att det är en förutsättning för det demokratiska samhället och att vi har en skollag och en läroplan där alla elever ska ha samma förutsättningar...

6.3.1 Reflektion

Skuggningen av Bengt resulterade i ett långt samtal kring hans arbetsuppgifter och uppdrag. Bengts samhällsintresse är påtagligt. Det beskriver han i sin bakgrund till specialpedagogyrket. Jag tycker det är en fascinerande ingång till specialpedagogens uppdrag att se det ur ett demokratiskt synvinkel. Även om Bengt beskriver sitt intresse som teoretiskt, till en början, upplever jag inte hans engagemang för studenterna som annat än ärligt och gediget. Han har en stark vilja att förändra och förbättra för eleverna och han säger att förändringar som görs gagnar alla, både elever och lärare.

6.3.2 Synen på uppdraget som specialpedagog

Mitt viktigaste uppdrag är utan tvekan att skapa förutsättningar för en likvärdig utbildning. Alltså att vara en garant för att elever blir bedömda med samma förutsättningar, så att det blir på lika villkor.

Bengt pratar om hur olika samhällsgrupper i samhället är gynnade eller missgynnade inom utbildningssystemet. Elever med funktionsnedsättningar är en grupp som missgynnas, menar han, men även arbetarklassungdomar kan missgynnas eftersom normer och ideal som är rådande inom skolan kommer från medelklassen, där de flesta lärarna kommer ifrån.

...där är det viktigaste för mig som specialpedagog att se till så att det görs anpassningar så att de bakomliggande förutsättningarna inte är ett hinder.

Det är det här Bengt menar kan vara elever i behov av särskilt stöd. Det behöver inte bara vara fysiska funktionshinder eller neuropsykiska funktionsnedsättningar.

...man kan ha en funktionsnedsättning men det ska inte vara ett funktionshinder och det är just dom skillnaderna mellan funktionsnedsättning och funktionshinder.

...där kan specialpedagogen vara en kraft som motverkar och som kan kompensera för differenser, avvikelser. Dels i form att man är den som för diskussioner, samtal i organisationen där man lyster upp de här aspekterna och perspektiven, så det är en form av perspektivering.

Vi pratar om hur utbildningen till specialpedagog speglar hans uppdrag idag.

Nä det hade varit svårt hur den utbildningen hade sett ut. Den hade fått vara väldigt väldigt lång. Men...om man säger så här, det som utbildningen gav mig var en grundläggande bas... grundläggande förståelse för olika svårigheter som elever kan hamna i. Dels olika diagnoser men också andra former av socioemotionella svårigheter. Det var mycket kurslitteratur som kretsade kring det här och sen mycket kring handledning.

Bengt fortsätter och menar att det är endast genom att vara i arbetet som du kan lära dig och utveckla uppdraget.

..sen är det viktigt att den specialpedagogiska utbildningen är en akademisk utbildning. Det handlar om att utveckla färdigheter till att jobba vetenskapligt. Hur gör man för att göra kartläggningar, alltså en pedagogisk kartläggning det är ju som man gör ett vetenskapligt arbete.

6.3.3 Samtal

Mycket av Bengts tid går åt till att träffa enskilda elever och dessa kommer till hans rum. Att bygga relationer med elever och lärare är ett av de viktigaste uppgifterna, menar han. Det är de informella samtalen med lärarna som ger förtroende för varandra.

Det är enbart så man kan åstadkomma förändringar.

Oftast är det när behov uppstår som Bengt har handledning. Lärare kan komma till hans rum för samtal kring olika elever eller möter han samtliga lärare som undervisar i en klass eller i ett program för handledning.

6.3.4 Organisatoriska frågor

Bengt arbetar organisatoriskt genom alla sina möten med elevhälsoteamen. Då försöker alla deltagare att ha ett breddat perspektiv. Han har även möten med rektor och biträdande rektor. Bengt har många tankar kring förbättringar för eleverna och dessa kan han diskutera tillsammans med rektor under olika tillfällen. Han håller i olika föreläsningar och utbildningar för lärarna på skolan och detta upplever han som positivt.

Det som Bengt saknar mest i sitt uppdrag är att ha en kollega som han kan resonera och diskutera med. Han menar att vissa frågor kan inte alltid diskuteras med skolledning eller undervisande lärare eftersom de befinner sig i en annan kontext. Det behövs en samtalspartner som har samma förutsättningar som en själv för att kunna åstadkomma utveckling. Nu ska skolan anställa ännu en specialpedagog och Bengt ser mycket fram emot att få en samtalspartner och kollega.

6.3.5 Grundutbildningens betydelse

I början av vårt möte menade Bengt att grundutbildningen inte skulle ha någon betydelse för hur han sköter specialpedagoguppdraget på en gymnasieskola eftersom uppdraget inte innebär enskild ämnesundervisning. Efter ett par timmars samtal ändrar sig Bengt en aning och menar att den

informella kunskapen han har som gymnasielärare har hjälpt honom i sitt uppdrag som specialpedagog på skolan.

Och min bakgrund då, den har ju skapat förutsättningar... själva specialpedagog rollen tror jag inte är lika avhängig min bakgrund som gymnasielärare. Men att veta allt informellt i organisationen där har jag varit gynnad av att vara gymnasielärare. Jag vet hur man jobbar med elever i en gymnasieskola, jag vet hur betygssättningen fungerar i gymnasiet. Det är inte samma läroplan som i grundskolan, det är en annan läroplan, den har jag arbetat med, inte bara teoretiskt med, för om man är grundskollärare i botten kan man läsa in sig på dom här läroplanerna men det är skillnad på att ha jobbat aktivt med dem. Så att jag tror att den här bakgrunden den är viktigare på ett mer informellt plan än vad det är i själva yrkesutövningen för att vara specialpedagog.

Han fortsätter...

Jag tror ändå att grundutbildningen har betydelse. Om jag skulle börja på en grundskola nu så skulle jag få lägga ner mycket tid på att lära mig hur det fungerar, hur jobbar man. Något som jag inte behövde för att börja jobba här.

Bengt fortsatte och pratade om legitimitet. Han upplevde att som ny specialpedagog på skolan var hans bakgrund som gymnasielärare något som fick de övriga lärarna att ta hans kompetens och uppdrag på allvar. Den gemensamma bakgrunden med lärarna gjorde att han fick större legitimitet i kollegiet.

Vi talade mycket om bakgrund och erfarenhet och Bengt menade att arbetslivserfarenheten har stor betydelse för hur man hanterar sitt specialpedagogiska uppdrag.

Ja för att...så här kan man nog säga det, det är inte grundutbildningen som är av betydelse utan det är arbetslivserfarenheten. För när man börjar specialpedagogutbildningen så måste du ha jobbat minst i tre år. Och de tre åren är nog viktigare än vad grundutbildningen är. För då hade jag ju nio år som gymnasielärare...

Vi återkom flera gånger till att arbeta som specialpedagog på gymnasiet inte förutsätter ämneskompetens. Vid handledning av lärare handlar det inte så mycket om didaktiska frågor.

...utan det är mer i pedagogiska frågor, ”hur gör vi, för...när vi bemöter elever, hur pratar vi om elever, hur förhåller vi oss till olika funktionsnedsättningar, eller andra” och det kan, det behöver inte vara en gymnasielärare som ska driva den typen av diskussioner.

6.3.6 Delanalys och diskussion

Bengt arbetar ofta tillsammans med enskilda elever. Men han är noga med att påpeka att det inte handlar om undervisning, utan att det är handledning kring studieteknik som oftast är huvudsyftet. Detta stämmer med Göransson m.fl. (2015) om vad specialpedagoger i gymnasieskolan ägnar sin mesta tid åt, det vill säga kvalificerade samtal med elever. Det är här Bengt menar att grundutbildningen egentligen inte spelar någon roll. Samtalen med eleverna och i samtalen kring förhållningssätt bland lärarna kräver inte en gymnasielärarexamen, menar han.

I läroplanen för gymnasieskolan (Skolverket, 2011c) står det att undervisningen aldrig kan vara lika för alla, samt att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen. Detta tycker jag visar sig tydligt i Bengts beskrivning av sitt uppdrag, framförallt när han talar om att skapa förutsättningar för en likvärdig utbildning.

Lindqvist och Holmström Wirf (2016) uttrycker att specialpedagoger genom samtal skaffar sig legitimitet och möjlighet till förändring. Detta får jag en stark känsla för under mitt besök hos Bengt. Han talar om samtalet som vägar till förändring och att ge olika perspektiv, samt att sätta sig in i någon annans perspektiv, på problem och lärande.

Bengt nämner den legitimitet han fick tack vare sin gymnasielärarexamen när han som nyutbildad specialpedagog blev anställd på en gymnasieskola. I Bengts berättelse, uppfattade jag att just hans bakgrund gav honom den status och förtroende bland de undervisande lärare han behövde ha för att tas på allvar som specialpedagog. Enligt Samuelsson (2016) behövs det kunskap och förmåga i att använda forskning och teorier likaväl som erfarenhet för att kunna problematisera undervisning. Detta talar Bengt om, att se en kartläggning som en vetenskaplig rapport där man använder sig av all den kunskap utbildningen gett och att den tidigare erfarenheten från grundutbildningen ger tyngd åt uppdraget som specialpedagog.

Utifrån Wengers (1998) teori om gemenskap kommer funderingar kring vilken gemenskap och i vilket sammanhang Bengt befinner sig i. Hans grundutbildning betyder att han är en del av

gemenskapen med de andra lärarna på skolan och att detta ger en trygghet. Han uttrycker dock en längtan efter kollegor som ”pratar samma språk”. Detta kan vara det som Wenger (1998) beskriver som tillhörighet. Vi behöver inte bara tillhöra en gemenskap utan vi måste även medverka i ett aktivt deltagande för att känna samhörighet.

7. Avslutande analys och diskussion

Här följer en avslutande analys tillsammans med en diskussion kring de tre specialpedagogernas berättelser kring sitt uppdrag och grundutbildningens betydelse. Utgångspunkten är de tidigare uppsatta frågeställningarna;

Vilka likheter och skillnader finns det i specialpedagogers uppdrag i de olika skolformerna; förskolan, grundskolan och gymnasieskolan?

Vilken betydelse har grundutbildningen för specialpedagogernas syn på sitt uppdrag och hur de utför det?

Resultaten kommer att kopplas till tidigare forskning och Wengers teori kring communities of practice. Kapitlet avslutas med en metoddiskussion och specialpedagogiska implikationer.

7.1 Specialpedagogens uppdrag

Tissots (2013) undersökning visade att en stor anledning till att man utbildar sig till SENCo's (specialpedagog) i England är att de har personliga upplevelser av barn i behov av särskilt stöd och att de vill vara en försvarsadvokat för dessa barn. Anna använder just det ordet, försvarsadvokat, när hon beskriver sin ingång till specialpedagogyrket. Carin har liknande upplevelser. Bengt däremot uttrycker att hans ingång till yrket låg på det samhällsvetenskapliga planet. Jag kan ändå se en gemensam nämnare mellan alla tre informanter fastän de uttrycker det olika. De vill alla göra gott och verka för att alla barn och elever behandlas lika och ges samma möjligheter oberoende av bakgrund och svårigheter de kan befinna sig i.

Till skillnad från Lindqvists m.fl. (2011) resultat kring anledningen varför barn har behov av särskilt stöd, nämner inte de tre informanterna någon gång att anledningen ligger hos barnet själv. Däremot anger de bakomliggande orsaker som hemförhållanden, klasskillnader, klassrumsmiljö, strukturer och förhållningssätt. Det kan tolkas som att de många gånger ser brister i undervisningen eller hos pedagogernas förhållningssätt. I Skolagen är det formulerat att utbildningen ska ta hänsyn till barn och elevers olika behov och att det ska strävas efter att uppväga skillnader i barn och elevers förutsättningar att tillgodoräkna sig utbildningen (SFS 2010:800). Även Malmö högskolas (2016) beskrivning av yrket specialpedagog uttrycker det på liknande sätt, att specialpedagogen ska verka för en likvärdig utbildning för alla barn och elever. Alla tre specialpedagoger uttrycker att

skolan ska vara likvärdig i sina beskrivningar av sitt uppdrag. Alla tre påtalar dock en försiktighet med att komma med ”pekpinna” till undervisande pedagoger. Bengt uttrycker det som att vidga perspektiven genom att se på svårigheterna ur ett annat synsätt. På liknande sätt beskriver Wenger (1998) begreppet perspektiv, att inte se det som ett recept eller en pekpinne, utan som en vägledning mot vad uppmärksamheten i uppdraget ska riktas till. Även Anna och Carin påtalar att de måste vara försiktiga så att lärarna inte upplever råd och förslag som kritik. Lindqvist och Holmström Wirf (2016) använder begreppet processororienterade samtal som ett medel att vända attityder och säga sådant som kanske annars inte blivit sagt. Annas beskrivning av specialpedagoguppdraget jämförde hon med en försvarsadvokat för barn som är i svårigheter. En försvarsadvokat måste många gånger våga säga det som är obekvämt och det är inte alltid lätt.

Wengers (1998) begrepp reifikation har haft stor betydelse i tolkningen av specialpedagogernas svar. Hur visar sig detta i specialpedagogernas värld? Under undersökningens gång har detta begrepp blivit mer och mer tydligt och betydelsefullt. När specialpedagogerna beskriver barn i behov av särskilt stöd, eller snarare när de hör begreppet, upplever jag det som att de direkt förstår innebörden av begreppet. Det blir ett ting, ett objekt, i deras värld. Som Bengt uttryckte det;

...hur man ser på behovet. Och det är, kan man tycka, en självklarhet. Det är en självklarhet när man gått en sådan här utbildning.

Reifikationen förenklar begrepp så att det blir en gemensam referenspunkt kring något som alla har en liknande förståelse för i en grupp. I informanternas olika praktiker blir det, som jag tolkar det, en delaktighet kring dessa reifikationer som specialpedagogerna uppfattar. De tre specialpedagogerna har olika bakgrund, olika erfarenheter och tillhör olika sammanhang, gemenskaper, men samtidigt tillhör de en och samma community of practice, där de bildar en sammanslutning och en gemensam praktik. Wenger menar inte att det ska eftersträvas homogenitet i en gemenskap och detta tycker jag speglar dessa tre specialpedagogers praktiker, att deras individuella olikheter blir centrala för gemenskapen.

Handledning går som en röd tråd genom litteraturen och forskningen som ett viktigt redskap i specialpedagogens uppdrag. Alla tre specialpedagoger uttrycker att handledningen som de ger inte kan jämföras med den typ av handledning som utbildningen till specialpedagog gav uttryck för. Både Anna och Bengts handledningsuppdrag går ut på att stötta lärarna när de har problem med

elever som inte når målen. Jag tolkar det som en form av rådgivning. Även Carin beskriver sin handledning mer som rådgivning av metoder och förhållningssätt. Kring begreppet handledning blir det en reifikation när specialpedagogerna berättar om handledning och samtal. Gjems (1997) beskrivning av handledning som en väg till kompetensutveckling bland pedagoger förekommer sällan, menar alla tre specialpedagoger i studien. Förståelse för vinsterna med handledning beror till stor del på hur verksamhetsledningen uppfattar begreppet och vilket mandat specialpedagogerna har att utföra det. Frågan är vilken makt lärarna och pedagogerna har gällande vilken riktning specialpedagogernas uppgifter ska styras. Tissot (2013) menar att som specialpedagog behövs en stark ledarroll för att kunna företräda elever framför andra prioriteringar. Upplevelsen av mötena med specialpedagogerna är att alla tre visar på ledarskapsförmåga och trygghet i sitt uppdrag. Ändå upplever jag att viktiga specialpedagogiska uppdrag inte kommer till sin rätt, som just handledning.

Lansheims (2010) studie visar på en osäkerhet bland studerande kring vad uppdraget som specialpedagog egentligen innebär, och att tidigare möten med specialpedagoger präglar synen på vad som uppfattas som specialpedagoguppdraget. Ingen av de tre specialpedagogerna påtalade någon gång att de blivit inspirerade av en tidigare specialpedagog som anledning att söka sig till yrket.

Cownes (2005) studie visar att viss undervisningstid med elever ger specialpedagoger trovärdighet bland de andra lärarna. De tre specialpedagogerna har ingen undervisning i den bemärkelsen som läraryrket menar. Känslan är dock att deras bakgrund som lärare eller förskollärare ger dem mandat bland de övriga pedagogerna att utöva sitt uppdrag. Intrycket är att alla tre specialpedagoger finner trygghet och säkerhet i sin grundutbildning, vidareutbildningar och erfarenheter. Vad gäller legitimitet som Bengt talade om och som Lansheim (2010) också tar upp i sin studie, tror jag är mycket betydelsefull för hur uppdraget tas emot av övriga pedagoger och lärare. Cowne (2005) uttrycker det med att specialpedagogen ska vara en "master of many trades". Hur blir detta möjligt om inte genom erfarenhet och utbildning, undrar jag? Cownes undersökning visar även att samarbete med andra specialpedagoger är ett viktigt medel för utveckling. Anna uttryckte hur stort värde hon lade i att de var tre specialpedagoger på skolan och att de delade lokaler. Jag fick inte upplevelsen av att Carin hade mycket samarbete med andra specialpedagoger mer än en gång i månaden. Däremot efterlyste hon mer samarbete med andra yrkeskategorier som logopedier och psykologer. Det kan vara i dessa relationer som Carin söker sin gemenskap.

Wenger menar att vi inte bara behöver communities of practice för att vara i en gemenskap. Även samhörighet med andra utformar våra identiteter. Det är denna samhörighet jag tänker på när de tre specialpedagogerna efterfrågar samarbete och utbyte med andra i samma situation.

Efter att ha skuggat dessa tre specialpedagoger och fått en inblick i deras vardag på de olika skolorna, ser jag naturligtvis skillnader men även många likheter. Anna arbetar till stor del med enskilda elever. Bengt arbetar även han med enskilda elever men på en annan nivå, exempelvis studieteknik. Carin medger att hon ibland arbetar med enskilda barn men oftast tillsammans med andra barn som finns med som stöd. Skillnaden är nivån på den enskilda undervisningen och även inställningen till den. Här spelar naturligtvis förväntningar och krav från ledning och kollegor in.

De arbetar alla med handledning, men inte som utbildningen gav sken av. Alla tre handleder oftast lärare och pedagoger spontant och när tillfälle ges. Alla tre uttrycker att samtal är ett av de viktigaste medlen de har för att nå fram till förändringar och att i detta skapa relationer med både barn, elever, pedagoger och ledning.

Utifrån Rosen-Webbs (2011) undersökning kring specialpedagogens roll, tolkar jag Annas roll som specialpedagog som den som räddar och försvarar, Bengt som räddaren och den inlyssnande specialpedagogen och till sist Carin som den som samarbetar och lyssnar in de andra pedagogerna.

7.2 Grundutbildningens betydelse

Grundutbildningen kan ha betydelse i den mening att förstå sammanhang elever eller barne befinner sig i. Det finns en förståelse för de undervisande lärarnas dilemma eftersom specialpedagogerna själva en gång befunnit sig i samma kontext. Göransson m.fl. (2015) visar att specialpedagoger med bakgrund som förskollärare har lättare för att röra sig mellan skolformerna. Detta stämmer med min bild av de tre specialpedagoger jag träffat. Carin ville röra sig utanför sin trygghetszon när hon började praktisera som specialpedagog. Jag tror att bakgrunden som förskollärare gör att det blir lättare att ta till sig specialpedagogens uppdrag som handledande pedagog. I förskolan förekommer ingen undervisning och därför är det kanske så som Lansheims (2010) pedagoger uttrycker det, att specialpedagogutbildningen ligger närmare förskollärarytbildningen i synsätt. Lansheims studie visar också att hur pedagoger mött specialpedagoger tidigare i sin verksamhet präglar sättet som de

sedan tar sig an uppdraget. Ur denna synvinkel, är det inte konstigt att det finns en vilja att stanna i den verksamhet du en gång befunnit dig i. Då undrar jag om det finns mer än en community of practice bland specialpedagoger. Har de olika grundutbildningarna och hur pedagoger har mött specialpedagoger i den tidigare verksamheten redan präglat uppfattningen om uppdraget? Wenger (1998) menar att i relation till gemenskapen ska det ställas erfarenheter, identitet, mening och handlande. Då tänker jag att de tre specialpedagogernas gemenskap, utifrån den gemensamma utbildningen till specialpedagog, bildar en community of practice medan de i många fall finns kvar i de tidigare gemenskaperna de tillhört och att detta präglar deras uppfattning om uppdraget. Trots att ingen av specialpedagogerna nämner att de blivit inspirerade att söka sig till specialpedagogiken genom möten med andra specialpedagoger, anser jag ändå att tidigare möten med specialpedagoger präglat dem. Identitet är inget vi får en gång och sedan är det permanent, säger Wenger (1998) utan denna utvecklas hela tiden. Genom att tillhöra olika gemenskaper, och genom sin kompetens och erfarenhet utvecklas identiteten hela tiden. Utbildning och erfarenhet är något som alla tre specialpedagoger pratar om. Utan detta skulle de inte kunna verka som specialpedagog.

Lansheims (2011) studie visade på en oro bland de studerande över grundutbildningens betydelse för chanserna att få ett specialpedagogiskt uppdrag. Alla de tre specialpedagogerna uttryckte ett värde i att stanna i den verksamhet där grundutbildningen finns. Samtidigt kunde de se möjligheter med att komma från en verksamhet till en annan. Bengt kunde se värdet i att ha grundskolläraexamen i botten just när det gäller läs-och skrivinläring. Många gånger, menar han, är det inte en gymnasielärare eleverna på gymnasiet behöver, utan någon som har kunskaper i läs- och skrivinläring. Anna är inne på samma linje. Elever i svårigheter kan behöva hjälp på en mer grundläggande nivå ibland och då kommer kompetensen från olika grundutbildningar till sin rätta. Carin trycker på sin djupare kunskap i pedagogik som en resurs i de högre stadierna, samt förmåga att se möjligheter och brister i undervisningsmiljöer.

Utifrån Lindqvists (2013) studie tolkar jag det som att det inte borde spela någon roll vilken grundutbildning en specialpedagog har. Studien visar att rektorer och skolledare anser att den viktigaste uppgiften för specialpedagogen är skolutveckling och handledning. Vilken uppgift specialpedagogerna har på skolor eller förskolor ligger i stor del i hur rektorn uppfattar det specialpedagogiska uppdraget. Bengt berättade att hans rektor varit tydlig med att det var en specialpedagog som skulle anställas på skolan och då tolkar jag det som att Bengt fick mandat att

verka som specialpedagog med de uppdrag en specialpedagog har enligt examensordningen och inte som något annat. Malmö Högskolas beskrivning av yrket specialpedagog stämmer bra in på mitt intryck av hur Bengts uppdrag ser ut (Malmö högskola, 2016).

Efter mina möten med de tre specialpedagogerna har jag fått en förståelse för varför det söks specialpedagoger med en viss grundutbildning till de olika skolformerna. Bengt uttryckte det med att han förstår strukturerna och det informella i organisationen. Det är lätt att förstå värdet i att vara kvar i den trygghetszon som grundutbildningen ger, men hur får vi erfarenhet från en annan verksamhet om vi inte själva får deltaga i den? Får vi den genom att delta i communities of practice med andra specialpedagoger som arbetar i andra skolformer? Wenger (1998) menar att vi finns i ett sammanhang och bildar praktik och identitet även i ett icke deltagande och att det häri skapas erfarenheter och lärande. Anna uttryckte hur värdefullt det var för hennes uppdrag som specialpedagog att kunna samarbeta med andra specialpedagoger mellan stadierna. Bengt uttrycker en längtan efter en kollega och Carin strävar efter utbildning och kontakter med andra aktörer som logoped och psykolog. Jag tror att en blandning av specialpedagoger med olika grundutbildningar kan göra stor nytta ute på skolor och förskolor. En specialpedagog med grundskollärautbildning kan ge pedagoger på förskolan många nya synvinklar i hur barn i behov av särskilt stöd ska mötas. Dessutom tror jag att förskollärares stora pedagogiska kunskap och synsätt kring hur barn lär kan ge pedagoger både i grundskolan och gymnasiet nya vägar att möta elever som befinner sig i svårigheter.

Svaren på mina frågeställningar visar att det finns stora likheter i de tre specialpedagogernas arbetsätt. Framförallt har de en gemensam syn kring olika specialpedagogiska begrepp som gör att de befinner sig i vad Wenger (1998) kallar community of practice. Vad gäller skillnaderna i de specialpedagogiska uppdragen hos de tre specialpedagogerna tror jag att dessa till stor del är beroende på vad ledning och andra pedagoger förväntar sig av dem. Min slutsats är att grundutbildningens betydelse för det specialpedagogiska uppdraget är hur andra aktörer inom skolväsendet uppfattar uppdraget. Grundutbildningen kan ge trygghet och legitimitet. Det är dock vidareutbildning och erfarenheter hos specialpedagoger som sätter prägel på det specialpedagogiska uppdraget.

7.3 Specialpedagogiska implikationer

Efter undersökningen och mötena med de tre specialpedagogerna funderar jag mycket på hur utbildningen till specialpedagog ser ut. Alla tre uttrycker att detta inte är vad de blev utbildad till samtidigt som de ser många delar av utbildningen som värdefullt. Många gånger när vi i utbildningen blir ombudade att göra kartläggningar och pedagogiska utredningar, får vi rådet att gå till den egna verksamheten. Jag har många gånger hört studenter bli avrådda från att titta på andra verksamheter. Jag tror däremot att om de som studerar till specialpedagoger får uppgifter att utföra i andra verksamheter, skulle kunskaperna och erfarenheterna de tar med sig vidgas och detta skulle ge ett djup i utbildningen. På samma vis tror jag att det är värdefullt att möta specialpedagoger från andra skolformer än sin egen för att få ett djup och en förståelse för uppdraget specialpedagog.

7.4 Metoddiskussion

Bryman (2009) beskriver fördelarna med att använda sig av pilotstudier för att pröva sina intervjufrågor och därmed få större validitet. Cohen m.fl. (2011) menar att alla frågeformulär borde genomgå en pilotstudie, dels för att validiteten blir större, men också för att få feedback på vilka frågor som fungerar och vilka som bör uteslutas. Jag tror att min studie hade vunnit på att göra pilotintervjuer. Jag upplevde stor skillnad på min första intervju och min sista. I den sista kände jag mig tryggare med frågorna och kunde ställa flera, och i mitt tycke, lämpligare följdfrågor. De två sista intervjuerna blev också de längsta. Målet var att träffa tre specialpedagoger med bakgrund i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. När jag träffade Anna visade det sig att hennes bakgrund låg i gymnasieskolan. Jag tycker att Anna representerar grundskolan på ett så bra sätt att jag valde att ta med hennes berättelse i min studie ändå. För att göra grundskolan rättvisa borde jag haft tre specialpedagoger från de olika delarna av grundskolan, lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet i undersökningen. Trots detta, anser jag att valet att behålla Anna som informant föll bra ut.

7.4.1 Skuggning

Genom att skugga mina informanter kunde jag komma närmare deras verksamhet och få en djupare inblick i deras praktik. I och med att jag följde specialpedagogerna en hel dag kunde jag använda mig av mina intryck i den efterföljande intervjun. Enbart intervjuer hade inte gett mig lika stor förståelse för likheterna och skillnaderna i de tre specialpedagogernas uppdrag. Jag fick med egna

ögon och öron uppleva hur de möter elever och pedagoger. Jag fick uppleva hur de bygger upp relationer genom samtal, medkänsla och intresse för individen. Det har varit ett givande och spännande arbete att kombinera dessa två metoder.

7.5 Förslag på fortsatt forskning

Att fortsätta studien med att hitta specialpedagoger som faktiskt kommer från annan grundutbildning i skolorna och förskolorna skulle vara värdefullt. Det skulle vara intressant att dels höra perspektiv från förskollärare som arbetar i gymnasieskolan, grundskollärare som arbetar i förskola och gymnasiet och tvärtom, och dels gör en djupare undersökning av grundutbildningens betydelse för det specialpedagogiska uppdraget.

Referenser

Ahlberg, Ann (2009). *Specialpedagogisk forskning: en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morriison, Keith (2011). *Research methods in education*. USA and Canada: Routledge.

Cowne, Elizabeth (2005). What do special educational needs coordinators think they do? *Support for learning*, Volume 20(2) (s.61-68)

Gjems, Liv (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.

Göransson, Kerstin, Lindqvist, Gunilla, Klang, Nina, Magnusson, Gunnlaugur & Nilholm, Claes (2015). *Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning - En enkätstudie*. Karlstad University Studies 2015:13.

Lansheim, Birgitta (2010). *Förståelser av uppdraget specialpedagog. Blivande och nyblivna specialpedagogers yrkeslivsberättelser*. Malmö: Holmbergs.

Lindqvist, Gunilla (2013). *Who should do What to Whom, Occupational Groups' Views on Special Needs*. (Dissertation Series No:22 2013) Jönköping, School of Education and Communication.

Lindqvist, Gunilla, Nilholm, Claes, Almqvist, Lena & Wetso, Gun-Marie (2011). Different agendas? The views of different occupational groups on special needs education. *European Journal of Special Needs Education*, 26(2) (s.143-157)

Lindqvist, Henrik & Holmström Wirf, Li (2016). Perspektiv på specialpedagogisk verksamhet. I Eriksson Gustavsson, Anna-Lena, Forslund Frykedal, Karin & Samuelsson, Marcus (Red.) *Specialpedagogik - i, om, för och med praktiken* (s.13-18) Stockholm: Liber AB

Lundgren, Ingela & Schönning, Iréne (2015). *Lärare genom skuggning. En studie av hur lärare i grundsärskolan utvecklar interaktion i matematikundervisningen*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet.

Malmgren Hansen, Audrey (2002). *Specialpedagoger - nybyggare i skolan*. Göteborg: HLS Förlag.

Malmö högskola (2016). *Specialpedagogprogrammet, avancerad nivå, 90 hp*. Malmö: Institutionen för lärande och samhälle, Malmö högskola.

Rosen-Webb, Sarah, M. (2011). Nobody tells you how to be a SENCo. *British Journal of Special Education*, Volume 38(4) (s.159-168)

Rönnerman, Karin (2004). Vad är aktionsforskning? I Karin, Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken: erfarenheter och reflektioner* (s.13-30). Lund: Studentlitteratur AB.

Samuelsson, Marcus (2016). Specialpedagogisk identifikation och problematisering av ett simulerat klassrumsledarskap. I Eriksson Gustavsson, Anna-Lena, Forslund Frykedal, Karin & Samuelsson, Marcus (Red.) *Specialpedagogik - i, om, för och med praktiken* (s.116-133) Stockholm: Liber AB.

SFS 2007:638. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket (2011a). *Läroplan för förskolan 1998. Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm. Skolverket.

Skolverket (2011c). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola*. 2011. Stockholm. Skolverket.

Socialstyrelsen (1995). *Barnomsorgen i socialtjänstlagen*. Allmänna råd från socialstyrelsen 1995:2. Stockholm: Socialstyrelsen.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Polen: Studentlitteratur.

Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Tissot, Catherine (2013). The role of SENCo's as leaders. *British Journal of Special Education*, 40(1), 33-40.

von Ahlefeldt Nisser, Désirée (2013). Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag. *Nordic Studies in Education*, 34, 246-264.

Wenger, Etienne (1998). *Communities of practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press.

Wenger, Etienne (2010). Communities of practice and social learning systems: the career of a concept. In Blackmore, C. (Red) *Social Learning Systems and communities of practice*. Springer Verlag and the Open University.

Wennergren, Ann-Christine (2012). På spaning efter en kritisk vän. I Karin, Rönnerman (Red) *Aktionforskning i praktiken-förskola och skola på vetenskaplig grund* (s.71-88). Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (www.vetenskapsradet.se)

Bilaga 1

Intervjuguide

Syfte:

Studien undersöker hur specialpedagoger i de olika skolsystemen, förskola, grundskola och gymnasieskola uppfattar sitt uppdrag. Har grundutbildningen till lärare någon betydelse för hur man förstår och hanterar sitt specialpedagogiska uppdrag.

De preciserade frågeställningarna är:

- * Hur ser specialpedagogers uppdrag ut i de olika skolformerna; gymnasieskolan, grundskolan och förskolan? Vilka likheter respektive skillnader finns det?

- * Vilken betydelse har grundutbildningen för specialpedagogernas syn på sitt uppdrag och hur de utför det?

Intervjufrågorna kommer att hanteras halvstrukturerat med följande stödfrågor:

Berätta om din bakgrund?

Hur länge arbetade du som lärare innan du utbildade dig till SP?

Vad fick dig att utbilda dig till SP?

Var det självklart för dig att söka dig till den skolform som du arbetar i nu?

Ser du några hinder för dig att arbeta inom en annan skolform?

Skulle du kunna se några möjligheter eller fördelar med att arbeta inom en annan skolform?

Vad anser du vara ditt viktigaste uppdrag som specialpedagog?

Hur ser du på begreppet barn i behov av särskilt stöd? Vad betyder det för dig?

Tycker du att dina arbetsuppgifter speglar din utbildning till specialpedagog?

Om det är något du skulle vilja förändra med ditt uppdrag vad skulle det då vara?

Finns det något samarbete mellan specialpedagoger i de olika skolformerna som du känner till eller medverkar i?

Hur ofta arbetar du med organisatoriska frågor?

Hur ofta arbetar du med handledning?

Hur ofta arbetar du enskilt med ett barn?

Bilaga 2

Hej.

Tack för att du vill ställa upp och medverka i min studie genom att jag får följa dig under en dag för att sedan avsluta med en intervju.

I mitt examensarbete vill jag undersöka hur specialpedagoger ser på sitt uppdrag i de olika formerna, förskola, grundskola och gymnasieskola i den svenska skolan. På vilket sätt påverkar de olika grundutbildningarna specialpedagogens arbete och synsätt? Finns det likheter eller olikheter. Vilka hinder respektive möjligheter kan det finnas med olika grundutbildningar? Vilka perspektiv ska man ha som specialpedagog i de olika skolformerna?

Vad har grundutbildningen för betydelse för hur man ser på sitt uppdrag?

Skiljer sig synen på barn med särskilt behov mellan specialpedagoger i de olika formerna?

Jag räknar med att intervjun tar 30-60 minuter. Eftersom det är din berättelse om ditt uppdrag som står i fokus kommer jag att tillämpa öppna frågor för att ge din berättelse utrymme. För att underlätta min bearbetning kommer jag att spela in intervjuerna för att därefter transkribera dem. Du ges sedan möjlighet att läsa och godkänna utskriften om detta önskas. Allt material kommer att avidentifieras och behandlas konfidentiellt.

Om det är något du undrar över är du välkommen att höra av dig på följande telefonnummer eller e-mail:

telefon:

mail: petraklang@...

Hälsningar

Petra Longhurst Klang